

ŽIVLJENJE IN SVET

Ruska kmeta

24

14. junija

Knjiška 9.

19 Ljubljana 31

Zivljenje in svet

Ilustrovana tedenska revija

Izhaja vsak petek in stane celoletno (dve knjigi) Din 80.—, polletno (ena knjiga) Din 40.—, trimesečno Din 20.—, mesečno Din 8.—, Posamezna številka Din 2.—.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA, trimesečno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. — FRANCIJA, mesečno 4 franke. — ČEŠKOSLOVAŠKA, mesečno 6 kron. — AVSTRIJA, mesečno 1 šiling. — AMERIKA in ostalo inozemstvo letno 1½ dolarja.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knafljeva ulica 5.

VSEBINA: št. 24: Spremenljivost značaja. — S križarko po Odisejevih sledih. — Egon Erwin Kisch: Pokopališče bogatih psov. — Dr. V. L. Travner: Upepeljevanje mrličev v modernih krematorijih (nadaljevanje). — B. Borko: V Gdyniji in Gdansk. — Električno kurjeno jezero. — Slike iz življenja in sveta. — Emond Romazières: Otok se ruši (nadaljevanje). — Prave ljudi na prava mesta. — Ibsen kot človek. — Razvoj letalstva v sliki in besedi (nadaljevanje). — Pontifikalne barve. — V jetnišnici Wandsworth. — Francoski roman. — Karikature. — Tedenski jedilni list. — Francozinja. — Anekdote. — Humor v slikah

Francozinja

Pred menoj ležijo ozke bele posetnice: Madame Alfred K...! To sem jaz. Sprožim roko po posetnici in vidim najprej natisnjeno ime Madame Louis Leblanc, potem Madame Gilbert Morret, Madame Gaston Serves. Prva med temi se kliče Aneta, druga Germaine, tretja Gizela. Ampak na njihovih posetnicah stoje, sledeč francoski tradiciji, imena njihovih mož. Človek, ki pride iz drugih krajev, kjer so drugačne navade, se najprej vprašuje, odkod to. Potem spozna, da je to francoski običaj in se ne čudi več. V intimnem prijateljskem krogu imenujejo Francozi ženo Alfreda K... kratko Madame Alfred. To je tipično za položaj ženske v Franciji.

Zenska sama na sebi nima v Franciji takšne veljave kakor v nekaterih drugih deželah. Ugled in slavo ji daje šele ime njenega moža. Nepoučenemu se vidi to na prvi pogled čudno, neverjetno, da, naravnost v nasprotju z navadami v domovini Madame de Stael, Madame Pompadour, Madame Curie, skrajka v deželi, kjer pomeni ženski vpliv v družabnem, političnem in gospodarskem življenju več nego kjerkoli. Ampak ta vpliv je tako rekoč nezakonit, kajti solgra ženske se skriva za kulisami. Kakor v mnogih drugih pogledih, je Francija tudi v tem pogledu dežela nasprotstev. Sicer ima kakor druge dežele svoje zdravnice, odvetnice, celo tramvajske sprevodnice, vendar nima Francozinja ne aktivne ne pasivne volilne pravice. Tudi sicer ni v pogledu zakonov izenačena z možem.

Zenska v Franciji ne more postati ne porotnica, ne sodnica, in ker nima volilne pravice, se ne more dati voliti niti v občinski

svet in ne pride v poštev niti za upravno službo. Tudi družinska zakonodaja odkazuje ženski popolno podrejenost možu. Mož je edini poglavar družine in nima samo pravice upravljati ženinega premoženja, ampak sme tudi razpolagati z njim. To velja ne samo glede ženine dote, ampak tudi glede njenega osebne premoženja, tudi glede tistih dohodkov, ki pritekajo ženi s strani njene rodbine. Oženjena Francozinja se ne sme baviti v Franciji brez dovoljenja svojega moža z nobenimi kupčijskimi zadevami. Njen podpis dobi v banki veljavo šele potem, ko ga overi njen mož. Potrebna je torej nekakšna »pro cura« kot izkazilo. Tudi kar se tiče otrok, ji ne pristojiti teoretična pravica do razpolaganja z njimi. To pravico ima samo njen mož, ki je po zakonu edini upravičen voditi vzgojo otrok — celo proti njeni volji. — On je tisti, ki mu gre beseda, kje naj otroci žive in kolikšna bo njih dota v primeru možitve. Do pred nekaj leti je bil dovolj samo očetov podpis, da so se proglasili mladoletni otroci za polnoletne, zlasti v pogledu sklepanja zakonov.

Citatelj naj ima pred očmi dejstvo, da imam v mislih Francozinjo vobče, ne pa Parižanko, ki je v mnogih pogledih svetovljanka z mednarodno modernimi nazori in svoboščinami, čeprav tudi ona, dasi pripada čisto dobrim in višjim družabnim plastem, živi po našem pojmovanju zelo rezervirano in staromodno življenje.

Tradicija — to se lahko opazi v vsaki stvari — je v Franciji močnejša nego kjerkoli in veže seveda v prvi vrsti dekleta in

Nadaljevanje na predzadnji strani,

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 24.

LJUBLJANA, 14. JUNIJA 1931.

KNJIGA 9.

Romunska princesa Ileana

Spremenljivost značaja

V današnji dobi prav vsestranske stvarnosti se lotevamo vsakega pojava in vsake stvari, ki se nam vidi le količkaj zanimiva, z ostrimi metodami znanosti in je ne pustimo v nemar, dokler ji ne prodremo do dna. Zaradi tega se panoge znanosti množe kakor gobe po dežju. V najnovej-

Prof. dr. Richard Goldschmidt

šem času se je povzpela do tega visokega naslova tudi veda o posameznih človeških plemenih. To znanost so odkrili prav za prav šele politiki. Kar čudno je, da kulturni svet v tri tisoč letih svojega obstoja prav do današnjih dni ni občutil potrebe po tej panogi vede. V svetopi-semski dobi bi ta ali oni raziskovalec plemen vsaj še našel nekaj plodonosnega, v prvi vrsti pa nepopačenega polja za svoje udejstvovanje. Danes pa je iskane izrazitih posebnosti, potrebnih za definicijo kakega človeškega plemena, pravo Sisifovo delo, skoro enako težko, kakor če bi hotel kdo pripravljeno juho razstaviti spet v posamezne sestavine.

Moderna znanost nas je poučila, da je značaj, duševni in telesni »jaz« kakega človeka, dovezetnejši za vnanje vplive, kakor se je mislilo do nedavna. Dokazala je, da se dado prirojene lastnosti človeka, živali in rastline umetno spre-

meniti in sicer ne z gojitvijo, marveč zgolj s kemičnimi in fizikalnimi postopki, ali po domače povedano: v laboratorijskih retortah.

Ravnatelj biološkega instituta v Berlinu dr. Richard Goldschmidt je imel nedavno izredno zanimivo predavanje o ustvarjanju novih dednih lastnosti. Predavanje je bilo prava znanstvena senzacija. Reči, ki so jih celo biologi smatrali za fantastične kombinacije daljne bodočnosti, je prikazal učenjak kot čisto bližnje, konkretne stvari.

No, pa napravimo v duhu kratek obisk, neposredno pri izviru teh novih spoznanj, v majhnem biološkem laboratoriju. Dva gospoda v belih haljah se pobožno sklanjata nad mikroskopi. Ob stenah se vrste police s stotinami svojevrstno oblikovanih steklenih posod, ki na prvi pogled človeka kar zmedejo. Zato pa sedimo in poslušajmo, kaj nam povesta gospoda o delu, ki se vrši v teh prostorih in o uspehih, ki so se že dosegli:

Eden poglavitnih problemov biologije je vprašanje, kako nastajajo nove dedne lastnosti. Od pravilne rešitve tega vprašanja ne odvisi samo naše predstave o tem, kako so se v stotisočletjih polagoma preobrazala vsa živa bitja, marveč tudi vsa naša globlja spoznanja o bistvu podedovanja. Iz prirode poznamo en sam način nastajanja novih lastnosti, namreč mutacijo, to se pravi, nenadno spremembo dotične snovi, ki je nosilka dednih lastnosti v razplojevalnih stanicah. Posledica je nastanek čisto novega značaja. Te spremembe pa se izvrše v jedru stanice, v jajčnem rumenjaku, zakaj le v tem primeru se spremenjene lastnosti res podedujejo na potomce.

Poskusni objekt za raziskovanja profesorja Goldschmidta je rosna mušica, komaj milimeter velika, skromna stvarca. Teoretično bi se lahko pritegnilo za poskuse vsako živo bitje, bodisi človek, žival, ali rastlina. Muho je vzel učenjak samo zaradi tega, ker je majhna, poceni, skromna v prehranjevanju, toda zelo marljiva v razmnoževanju. V posodju na policah je preko 50.000 teh mušic. V poldrugem letu, kar se vrše poskusi, pa jih je šlo skozi laboratorij že več ko dvajset milijonov. To neverjetno visoko število, ki je pa mnogo pripomoglo k zanesljivosti rezultatov, je bilo mogoče doseči samo z nenavadno plodo-

vitostjo živalic, katerih vsaka ima po tri do štiri sto potomcev. V enem samem letu se privzgoji nekako 30 generacij.

Povod za poskuse je bilo tole zanimivo opazovanje: Med muhami, ki so imele prvotno rdeče oči, so odkrili posamezne z belimi očesci. Dolgo so zaman razmišljali, kaj bi utegnil biti vzrok tega nenavadnega pojava. Slednjič pa se je posrečilo vzgojiti iz teh mušic popolnoma novo vrsto, ki ni kazala nikakih abnormalnosti. Značilnost vsakega abnormalnega bitja je namreč, da je oviran v boju za obstanek. Očesna barva mušic pa seve nima nikakega vpliva na njene siceršne lastnosti in na življenjsko sposobnost.

Na podlagi teh izsledkov je napravil profesor Goldschmidt prav značilen poskus. Mušice je izpostavil temperaturi 37 stopinj Celzija. Od sto jih je skoro devetdeset poginilo, ker rosne mušice v splošnem ne zdrže več ko 33 stopinj. Pri preživelih mušicah pa je nastopila mutacija.

Nekatere med njimi so dobile bele oči, pri drugih so se krilca, ki se drugače tesno prilegajo životu, razkrečile, ali pa je postal život črne, mesto rjave barve.

Globok pogled v delovne tajnosti prirode se je s tem odprl človeškim očem, toda le za trenutek. Niti zdaj, po več mesecih trudapolnega znanstvenega dela, se še ne da ničesar izvedeti o vzrokih teh sprememb. Gotovo je le toliko, da

je vročina eden izmed činiteljev, s katerimi se dado doseči mutacije. Ameriški raziskovalci so se posluževali v ta namen tudi že röntgenskih žarkov. Skupina lastnosti, na katere se da vplivati s temi žarki, je še večja. Toda svojevoljnih sprememb tudi s temi žarki ni mogoče doseči. Vse je odvisno zgolj od naključja.

Neki drug mutacijski proces so opazovali v Porenju in na Angleškem. Neko vrsto metuljkov bele barve, so v industrijskih krajih večkrat zasledili v črni barvi, in črne barve so bili tudi njihovi potomci. Prej ko ne, nastanejo te mutacije zaradi industrijskih plinov, v katerih je dosti magnezijevih in svinčenih snovi. Ne sme se misliti, da izvira črna barva nemara od gostega črnega dima, ki polega nad industrijskimi okraji. Nova vrsta metuljev bi bila prav tako lahko zelene ali pa modre barve, ker sprememba ni vnanja, marveč čisto biološka.

Vse opazovane in umetno povzročene mutacije, na podlagi katerih je vzgojil profesor Goldschmidt že nad dve sto različnih vrst rosnihi mušic, so čisto sorodne. V laboratoriju s 50.000 mušicami so nam zaupali zelo optimistične načrte: N. pr., da bo morda nekoč uspelo vzgojiti rod samih genialnih ljudi. Prav tako pa se bodo lahko spreminjali črnici v belokožce, črnolasi v plavce itd. Zares krasen sen, prelep da bi se mogel kdaj uresničiti.

S križarko po Odisejevih sledih

Ze 40 let se francoski učenjak Viktor Bérard z občudovanja vredno metodo bavi s Homerjevimi spevi, hoteč dokazati, da Uliksova blodnja po morju ni zgolj izmislje. Pred njim so tisočletja križarili po Sredozemskem morju mojstri Feničani, obiskujoč kraje, po katerih se je Laertov sin zamudil celih deset let, preden se je vrnil na Itako. Učeni helenist Bérard je našel njegovo sled od porušenega Iliona pri traških Kikonih, libijskih Lotofagih, vezuvskih Kiklopih, sardinskih Lestrigonih, pri latinski Kirki, rifanski Kalipsi, na Navzikajinem perišču in Penelopinem kmetskem posestvu.

Zelež očitvino pokazati, kako se njegovo dognanje strinja s teksti, bo spremil kakih sto odličnih izletnikov na moderni križarki na vse dostopne točke po Sredozemskem morju. Opustili bodo le romanje k daljnim Lotojedcem v južni Tuniziji, ki so se hranili samo z datlji, narodu, ki ima za živež le cvetice.

Celih 30 let so Bérardove podmene veljale za spetekljive med pametnimi zastopniki službene znanosti, zadnjih deset let pa so neka odkritja potrdila njegove domneve. S posebnim zadoščenjem se bo francoski homeroslovec pojavil pred sodnim stolom izobraženih sodobnikov. Pripomniti moram še, da je V. Bérard nedavno objavil skladen francoski prevod »Odiseje« v svobodnih verzih, to pa v prelepi knjižni obliki.

Francosko Turistovsko društvo in Avtomobilski klub sta organizirala ta prekrasni izlet, ki se prične proti koncu avgusta in se konča okoli 20. septembra t. l. Primerno bi bilo, da bi povabili tudi tuje strokovnjake grškega slovstva.

D.

Egon Erwin Kisch

Pokopališče bogatih psov —

Doktorju Beckerju se ni posrečilo, da bi bil prišel na Pottersfield, do pokopališča ubogih na Hart's Islandu.

Bil je že prav blizu, na polotoku City Islandu, odkoder vozi motorni čoln do tja. Ta je imel nekaj zabojev z mrličji naloženih, ko je dr. Becker hotel stopiti na krov.

Bil je mrzel dan in lilo je.

Tako rekoč kot mostišče naprej pomaknjena čuvaja sta pregledala dr. Beckerjevo izkaznico. Izdana je bila od pravosodne uprave države New York za vse njej podrejene institucije in ker sta bili dve od teh na mrtvaškem otoku, bi se zoper prevoz prav za prav težko dalo kaj ugovarjati. Žal pa je bilo dovoljenje pred enim tednom poteklo.

Zaman se je dr. Becker trudil prednji straži dopovedati, da ni nikak sumljiv vsiljivec. Da je nemogoče, da bi bilo treba za obisk pokopališča posebnega dovoljenja, kajti kdo bo pač hotel mrtvemu pokopancu stisniti kak listek v roke, ali prebivalcem pokopališča pomagati pri begu? Kaj pa, je nadaljeval dr. Becker, če sem sorodnik koga, ki je tam pokopan? — »Potem dobite uradno dovoljenje, brž ko dokažete stopnjo sorodstva.« — In če hočem obiskati grob koga od neštetihih neznancev. — »Potem morate v city hall-u (mestni hiši) utemeljeno izjaviti, kateri skupni grob hočete obiskati.«

Čuvaja prav gotovo nista iz neprijaznosti zabranila prevoza. Narobe: pustila sta motorni čoln z mrličji v krstah čakati, dokler ni dr. Becker svojega govora končal ter slišal njunega odgovora in mu dala celo telefon na razpolago, da se čez vodo pogaja z upraviteljem tega tako dobro zavarovanega otoka.

Vse to mu ni pomagalo nič. Dr. Becker ni dosegel drugega brega, pač pa dobil vtis, da bi mu za ogled ječ prevoz gotovo dovolili. Samo ogled pokopališča, »kjer res ni niti najmanj videti«, so hoteli baš človeku, ki je bil tako prominentno zaznamovan, zabraniti. (Namreč kot »publicistično - sociološko - kriminalistični osebnosti Starega sveta«. Op. prev.)

Kratko in malo: dr. Becker se je odstranil od mostišča ubožnega pokopališča, ne da bi bil kaj opravil.

* * *

Nekega dne je v predmestju vil, Hartsdaleu, odprt portal, nad katerim je stalo »Canine Cemetery« (pasje pokopališče), dr. Beckerja zvalil, da je stopil v nekropolo, ki se je marmornata, bronasta in cvetovita vzpenjala po položnem griču.

Spet je lilo in dočim ga je to vreme spominjalo na zgoraj omenjeno ponesrečeno pot, je obžaloval, da dežuje, kajti prijaznejši dan z žalujočimi gosti ob čarobnih grobovih bi nasprotje med siromašnimi in bogatimi psi smiselneje odražal. Kmalu pa je to obžalovanje pozabil — prav zares, kajti nasprotje z vsaktero mrtvaško livado sveta je bilo dovolj veliko.

Hartsdale je najfjevdalnejsje pasje pokopališče v Ameriki, kajti cene za grobišča so baje za navadne zemljane nezmogljive. Zato ni prenapolnjen, čeprav ga je prebrisan prijatelj živali dr. Samuel Johns ustanovil že leta 1896. Priznati se mora, da ležijo tu vsi tako, kakor so živeli: udobno.

Spomenike so ustvarili najznanejši ameriški kiparji in neki pokopališki uradnik je pokazal dr. Beckerju tiste skulpture, ki so veljave čez 80.000 dolarjev. Edini estetski kriterij je — a ne samo za pasje grobarje — dolar.

Dr. Becker si je ogledal izklesane dolarje. Oprsja, kipe naravne velikosti, visoke reliefe, nizke reliefe iz marmorja, bazalta in brona, cvetne kite in arabske iz alabastra, poslikane medaljone, monumentalne, z okrasnimi verigami obrobljene plošče, kamenito drevo, posekano od neizprosne usode. Odveč je pripovedovati, da predstavljajo vsi portreti pse, redkeje mačke.

Iz napisov bi dr. Becker rad izvedel zasluge in lastnosti, s katerimi se pridobi pravica do poslednjega počivališča v tem lepem kraju in do večnega spomenika.

Dolly nima o tem nič napisanega na marmornatem obelisku. Samo dva datuma: rojen 24. oktobra 1914, umrl 6. oktobra 1918. Vendar gleda dr. Becker dolgo na te črke in številke. Nima vsak, ki je bil ob tem času rojen, in ne vsak, ki je ob tem času umrl, groba, nikar celo takega, kakor ga ima štiriletni psiček.

Cornelius Vanderbilt, ki ukazuje neštetim kreaturam, navaja na v zemljo vdeleni plošči imena treh, čijih spomin hoče častiti, imena treh psov Lassyja,

Sportie in Happy boya. A gospa Astorjeva ne imenuje imen, zato je pa manj skopa z besedami. Na njeni mogočni skupini stoji: »V ljubljeni spomin na vse moje pse in konje — moje zveste in stalne družabnike.«

»Ti si bil naš ljubček.« — »Obžalujemo svojega nežnega tovariša.« — »Tu počiva Bella, naša solnčna prijateljica.« »Ljubljen Pico, 1916—1924, lep, inteligent, junaški.« — »Sladak si bil, naš mali Bill.« — »Ponosen prijatelj, ljubeč.« — »Belko! Spomin nate ne bo nikdar izginit iz naših src.« — »Tukaj počiva Ami, ljubljeni član naše družine.« — »Bébé, večno objokovan.« — »Spavaj sladko, Ben.« — »Godrnjavček, 4. avgusta 1913 — 20. septembra 1916. Tvoja ljubezen, vdanost in razumnost bogatijo naše življenje. Čakaj na nas!«

Pri čitanju nagrobnega napisa »Niggerju, staremu gentlemanu«, se dr. Becker ne more ubraniti misli, da bi ostalci tega črnega kodra njegovega botra nikoli ne imenovali »starega gentlemana«, ker je zanje neposredno nasprotje: zamorec (nigger). Sicer se večkrat čuje beseda: »barveni gentleman«, toda to je mišljeno protislovno, tako nekako kakor »gentleman-vlomilec«.

Na enem samem kamnu stoji stavek, ki je dr. Beckerju všeč, kajti ima misel v sebi: »Jack as ever preceds his master a few steps— Jack, kakor vedno, par korakov pred svojim gospodarjem.«

V napisu se baha neki ostalec, imenujoč natanko ime in stan, s svojimi svetovnimi potovanji s tem, da svojemu mrtvemu psu potrjuje: »Ah-Sum-Pupp je napravil 6600 milj s svojim gospodarjem.« Nekemu drugemu psičku je liga zoper vivisekcijo radi bolečin, ki jih je pretrpel, postavila demonstrativen spomenik.

Kjer nad gomilo plapola zvezdna zastava, tam je vojaški grob, to se pravi: grob vojnega psa. Vsekako, misli dr. Becker, vsekako so vojni psi na fronti živeli to, kar psi med seboj najbrže pač označajo kot »človeško življenje«. Če so bili pa prav ti, ki so tu pokopani, se lahko po pravici dvomi. Noben čuteč pes se ni mogel s sveta, kjer so neužitno meso in neoglodane kosti smrdele do neba, vrniti veselo lajajoč čez ocean, marsikateri čuteči psi so umrli tam, kjer se nad mrtvimi ne napihuje nobena zastava.

To so čutili morda tudi merodajni krogi, ko so, da bi bodočemu pasjemu pokolenju podžgali častihlepnost, na najvišji točki pasjega pokopališča v Hartsdaleu

postavili velikanski spomenik na čast neznanemu vojnemu psu. Po vojno opremljen pričakuje pogumno sovražnika domovine. Zakaj gre, ve prav tako, kakor vedo njegovi dvonogi vojni tovariši...

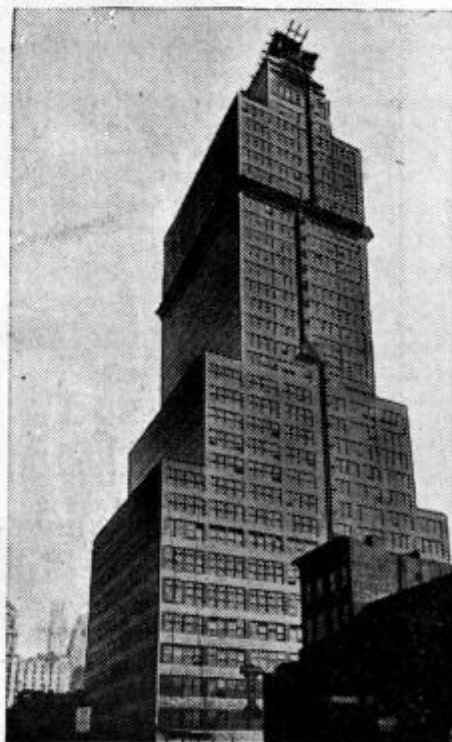
Stopaje z griča, gredé mimo zelenih vitic, belih plastik in cvetočih gredic, pod katerimi naročni psički počivajo v naročju zemlje, doktor Becker ne more najti, da tvori ta bahati javni kraj kako protislovje z ubožnim pokopališčem, na katerega mu je bilo zabranjeno stopiti. Bogati pes je tukaj tako pokopan, kakor je živel, in tam na Pottersfieldu se godi ubogim ljudem prav tako.

Prevel B. V-č.

(Iz knjige: Egon Erwin Kisch, Paradies Amerika. 1930. Erich Reiss Verlag, Berlin. — Dr. Becker je avtor sam. Op. prev.)

Mavrični nebotačnik

Novi nebotačnik Mc. Graw Hill v New Yorku je od zunaj ves obložen z nekim umetnim kamnom, ki opalizira, tako da se v solncu svetli v vseh mavričnih barvah

Dr. Vlad. Travner

Upepeljevanje mrličev v modernih krematorijih

(Nadaljevanje)

Ostali deli krematorija so: pisarna in arhiv, kjer se vodijo in hranijo matrice o upepeljenih osebah, mrtvašnice, kjer leže pokojni do pogreba in obredna dvorana, kjer se vrše dogrebne svečanosti.

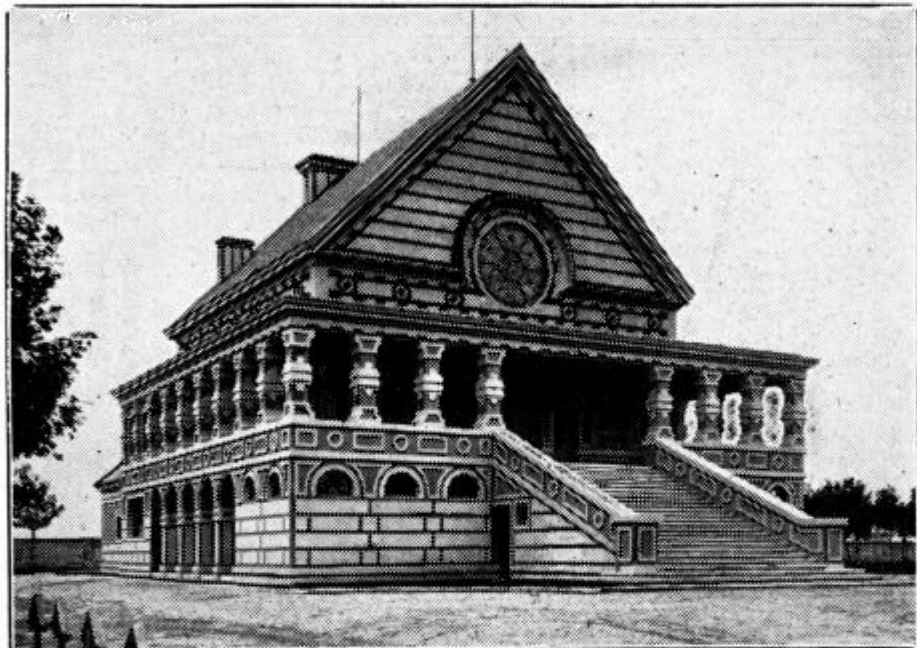
V dvorani je običajno kor za orgle in pevce. Krematorijem so pogosto prizidane kapelice, terase, arkade in dvorane z nišami (kolumbariji) in podstavki (konsole), kjer shranjujejo svojci pepel

Obredna dvorana s katafalkom za krsto in z balkonom za pevce v krematoriju v Pardubicah

svojih dragih v posebnih žarah. Večkrat vzdajajo žare tudi v spomenike ali jih pokopljejo v zemljo. Ker so določeni krematoriji za vse pristaše upepeljevanja brez razlike veroizpovedi, nimajo v velemestih ali tam, kjer je prebivalstvo mešano, verskih simbolov. Drugod so okrašeni običajno s križi, slikami in napisi verske vsebine (posebno iz sv. pisma). Kot primer naj služi krematorij v Rütlingu pri Curihu, kjer je kolosalna freska zmagovitega *Zveličarja*, ki sprejema v svoje roke dušo. Krematoriji so navad-

Pogreb se vrši v bistvu tako kakor na pokopališčih in navadno s spremljevanjem orgel. Ker je prostor v obredni dvorani omejen, imajo dostop le duhovščina (ozir. tisti, ki opravi pogrebne obrede), svojci in najbližji prijatelji pokojnika, oziroma posamezni zastopniki oblasti, korporacij itd., ki žele izkazati rajnemu poslednjo čast. Velika prednost pred pogrebom na pokopališču je, da so izključeni vsi radovedneži in da pogreb ni odvisen od vremenskih neprilik. Pogreb v krematoriju napravi na vsakega

Krematorij v Pardubicah

no krasne stavbe, kakor zahteva to veličanstvo smrti. Zastopani so vsi slogi kakor antični, renesančni, baročni, moderni itd. Sezidani so poleg običajnih pokopališč, večkrat tudi sredi mest med nasadi. Umetniško najbolj dovršen krematorij je »svetišče miru« na otoku blizu Hälsingborga na Švedskem.⁹ Prekrasna je obredna dvorana s kupolo, ki sloni na 12 marmornatih stebrih z mnogimi slikami in kipi znamenitih umetnikov.

⁹ Krematorij je bil otvorjen 12. decembra 1829 v navzočnosti protestantskega škofa Rodheja iz Lunda in mnogih drugih dostojanstvenikov. Rabindranath Tagore je zložil za to svečanost posebno himno. Za zgradbo je prispevala vlada 100.000 švedskih kron. Dela je izvršil najznamenitejši švedski arhitekt Oestberg.

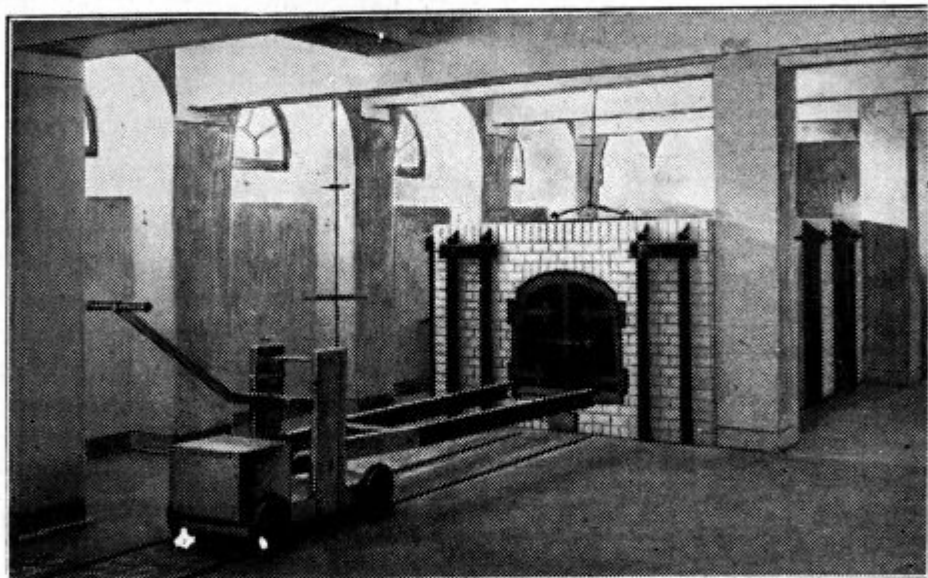
globok in nepozaben vtis, ker se človek nikjer bolje ne zaveda, da je prah in da se vrne v prah. Žara s pepelom se shrani na določenem mestu brez slovesnosti navadno le v navzočnosti upravitelja (uradnika) zavoda in kakega svojca. Na dan smrti, o Vseh svetnikih in pri drugih priložnostih okrase žaro (ozir. kolumbarij, grob) s cvetjem in lučmi prav tako kakor pri nas grobove. Prijatelji narave določajo večkrat v poslednji volji, da se strese prah v gorah, gozdovih itd.

Ognjeni pogreb nadkriljuje estetično zdaleka pokop v zemlji. Ogenj je najčistejši in najsvetejši element, je simbol življenja, da, življenje samo, ki brez luči in toplote ne more obstojati. Zato so izkazovali vsi narodi in časi ognju posebno spoštovanje. Prometej je prinesel

ta dragoceni dar zemljanom iz Olimpa, nepremagljivi bog solnca Mitra nosi žarečo krono itd. Tudi v krščanstvu igra ogenj pomembno vlogo: Bog govori z Mojzesom v podobi gorečega grma, Kristus je »luč sveta«, sv. Duh se prikaže apostolom v podobi gorečih jezikov, svetniki imajo ožarjene glave (glorijolo), v cerkvah gore sveče in večna luč, goreča sveča je znamenje žive vere pokojnega, na veliko soboto blagoslovlja cerkev ogenj itd. Naše telo pa je dovršen umotvor Stvarnika in »tempelj sv. Duha« t. j. bivališče duše. Zato moramo

mestih in v goratih krajih, kjer zemlja pogosto ne odgovarja vsem zahtevam higiene.

Posebno pomembno pa je upepeljevanje za narodno gospodarstvo. Res je, da stane moderno opremljen krematorij mnogo. Kompletna peč je veljala pred svetovno vojno 12.000 K; l. 1921. pa (za Olšanski krematorij v Pragi) 170.000 Kč. Cene so odvisne od sistema, materiala itd. K tem stroškom se morajo prišteti še izdatki za ostale dele krematorija, ki se ravnaajo po obsegu zgradbe, opravi itd.

Dvorana pred upeliliščem z vozičkom za krsto v krematoriju v Pardubicah

spoštovati tudi telo. Zato pa tudi ne more biti nemoralno, če se izpolni naša zadnja neizbežna usoda v čistem objemu ognja mesto v hladnem grobu.

Silna vročina upepelišča uniči vse bolezenske kali. Pri upepeljevanju se ne razvijajo strupeni produkti. Kurilne pline pa lahko zabranimo in omejimo. V ognjeni peči umre navidezno mrtev hipoma, ne da bi se zavedal. Zato odgovarja upepeljevanje higienskim zahtevam mnogo bolj kot pokop. Upepeljevanje je potrebno:

1. V času epidemij za vse, ki so umrli na nalezljivih boleznih.
2. Če se je bati, da se talna voda okuži.
3. Če trupla zaradi prevelike suše ali vlage v zemlji ne morejo razpasti.

Priporočljivo pa je upepeljevanje v vseh primerih posebno — iz gospodarskih in higienskih ozirav — v velikih

Zato je odgovor na vprašanje, koliko stane krematorij nemogoč, temveč se mora za vsak posamezni primer napraviti poseben proračun. Tako je stal n. pr. krematorij v Linzu (otvorjen avg. 1929) 500.000 S (8 milij. Din), stroški za graški krematorij bodo znašali predvidoma brez nasadov in olupšav 400.000 šilingov (3.2 milij. Din), za novi krematorij v Pragi s 4 pečmi in z vsemi modernimi pripomočki pa 8 milij. Kč (14 milij. Din). V Beogradu računajo s 10 milij. Din, medtem ko upajo v Zagrebu, kjer nameravajo zgraditi začasno preprosto poslopje, da bo zadostovalo pol milijona Din. Povprečni stroški za moderno opremljen krematorij z 1—2 pečmi in z vsemi pritliklinami bi znašali torej okoli 7 milij. Din. Toliko in še več stane tudi zemlja, ki je potrebna za pokopališča velikih mest.

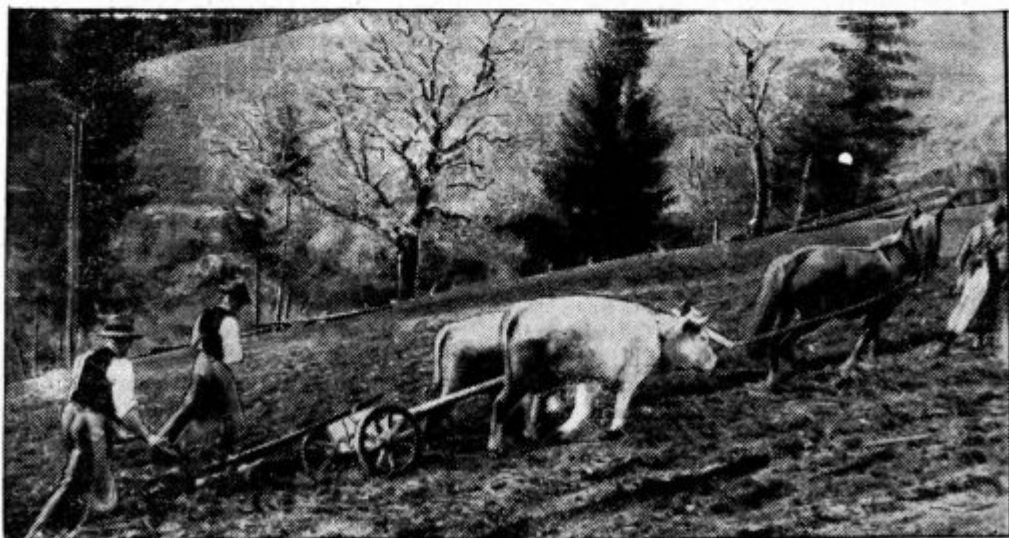
Upepeljevanje pa je zelo poceni, posebno tam, kjer se je že udomačilo. Pred svetovno vojno je stala v Nemčiji upepelitev povprečno 20 M, v Parizu pa (za revnejše sloje) 3 fr. Sedaj stane vsaka upepelitev v krematoriju na Dunaju povprečno 300 Din. V teh zneskih so zapopadeni navadno tudi stroški hranitve žare v kolumbariju za 5 let. Za daljšo dobo se mora plačati malenkostna najemina. Prav tako je treba poravnati posebej pristojbine za verske obrede, spremljevanje z orglami, posebni prostor za žaro itd. Ogromne stroške povzroča le prevoz trupla iz oddaljenih krajev posebno iz inozemstva. Popolni pogreb mrliča iz Ljubljane ali Zagreba v dunajskem krematoriju t. j. prevoz krste s spremstvom, carina, blagoslov, upepelitev in shramba pepela v žari stane 15—18.000 Din. To je tudi važen vzrok, da se upepeljevanje pri nas še ni udomačilo. Razmere pa se bodo spremenile, ko dobimo v naši državi krematorije.

Zelo važna — posebno za revnejše sloje — so društva za upepeljevanje mrličev, ki omogočijo po principu vzajemnosti svojim članom proti plačilu članarine upepelitev. Ti prispevki so običajno nizki. Tako znaša n. pr. članarina pri društvu »Die Flamme« v Gradcu letno 12 S (96 Din), vpisnina pa 1 S (8 Din). S temi prispevki so kriti stroški prevoza na ozemlju avstr. republike in upepelitev. Članarina društva »Ogenj«

v Mariboru znaša mesečno 10—35 Din. (In sicer: za člane do 30 leta 10 Din; članarina se plačuje 30 let in plača član maksimum 3.600 Din. Za člane od 30—40 let mesečno 15 Din za dobo 25 let, za člane od 40—50 let 20 Din za 20 let in za člane od 50—55 let 35 Din za 15 let; člani, stari nad 55 let, se sprejemajo od slučaja do slučaja.) Dogovori z društvom »Die Flamme« so sedaj (marca 1930) v teku. Natančnejši podatki so razvidni iz društvenih pravil.

Če pa je v kakem kraju krematorij, je upepelitev mnogo cenejša kakor pogreb. Značilno je, da se vrše v Lausanne (Švica) od 1. 1. 1930 upepelitve brezplačno, ker ima mestna občina, ki trpi te stroške, manj izdatkov kakor z vzdrževanjem pokopališč. Krematoriji zavzemajo malo prostora in ostanejo stalno na istem mestu. Tudi ne potrebujejo mnogo osebja. Razmerje med prostoroma, ki ga zavzemata grob in kolumbarij, pa znaša 14:1. Hranitev žare ne povzroča skoraj nikakih stroškov, spomeniki in ostanki pokojnih pa so zavarovani pred vsemi neprilikami. Slednjič je žara grob, ki se more brez truda in stroškov prenesti iz kraja v kraj. Tako si prihranimo čisto občutne izdatke, ki jih imamo sedaj, če hočemo obiskati zadnje počivališče svojih dragih. Krematoriji so torej važni faktorji v gospodarstvu celokupnosti in vsakega posameznika.

(Dolje)

Zapoznela pomlad v gorah

B. Borko

V Gdyniji in Gdansku

Beležke s potovanja

Gdynia — kos Amerike ob poljskem Baltiku. — Spomnil sem se Paula Moranda knjige »New York«. V začetku te bleščeče književne reportaže o največjem mestu Amerike opisuje Morand prvotni New York. Nekoliko stoletij nazaj — na sedanjem prostoru New Yorka ne vidiš drugega kot skale in divjo goščavo. Potem se pojavijo majhne indijanske naselbine. Kmalu nato pridejo prvi evropski izseljenci — francoski hugenoti. Zatem zavladajo holandski trgovci. Amerika že rase, vrše se boji za nezavisnost, 19. stoletje je na pragu — New York je še majhno mesto. Toda 19. stoletje ga požene kvišku — od leta do leta je mesto bujnejše: v dvajsetih letih vzkipi od 125.000 duš na en milijon; prvi oblakoderi se zarežejo v nebo. Danes so za starega Newyorčana spomini na New York l. 1900. v sivi davnini, nekje v očetovskih časih.

Tako rasejo ameriška mesta.

Okrog l. 1920., ko se je Poljska borila z invazijo ruskih boljševikov, je bilo v Gdyniji nekako tako kot v New Yorku za časa hugenotskih naseljencev. Ob ustju reke Chylonke, ki priteče po majhni dolini v Baltsko morje, je bilo pusto. Po širokih sipinah je poganjala redka trava. Majhna ribiška vas je samevala v tej pustinji, ki je spominjala norveških obal, kjer se dogajajo nekateri romani Knuta Hamsuna. Šestnajst kilometrov daleč je ležalo ponosno mesto Gdansk, — po svetovni vojni svobodna republika. Nedaleč od Gdynie je tekla nemška meja. Tja proti Gdańsku so se belila nekatera kopališča — sicer je bil svet samoten in otožen. Ob nizke bregove in peščena obrežja so udarjali valovi nemirnega Baltskega morja in galebi so krožili nad ribiškiimi čolni.

Tako sliko je nudila vas Gdynia pred letom 1920., preden so se Poljaki odločili, da na tem pripravnem mestu, ki ga krije polotok Hel in čigar obrežno morje je ponekod globoko 10—20 m, zgrade svojo pomorsko pristanišče.

Ko se danes pripelješ v Gdynio, izstopiš na velikem kolodvoru, ki ga odlikuje krasno, v slogu staropoljskih dvorcev zgrajeno postajno poslopje. Velik

kolodvor, namenjen še večjemu mestu nego je današnje. Zapustiš postajo in kreneš po širokih ulicah, ki se ponekod pravkar tlakujejo. Kamor pogledaš, — povsod so stavbišča in poslopja, ki so jih začeli graditi pred tedni. Nekatere ulice so že precej izgrajene; lepe palače se dvigajo z obeh strani in mlado drevje alej obeta za bližnjo bodočnost krasne avenije. Tu in tam imaš poleg velikega, novega poslopja nizko hišico, ki tudi ni starejša od enega desetletja. In če pogledaš okrog, vidiš, da so ji že šteti dnevi. Z vseh strani sega rastoče mesto; nova Gdynia s silno ambicijo, da postane mogočno pristanišče Poljske, ruši pred seboj vse majhno in tesno. Rase po dnevu in po noči. Težki milijoni narodnega premoženja so že zakopani v njo. Zemljišče v tem mestu, pred desetimi leti posest, s katero se ni nihče ponašal, je danes ključ k bogastvu. Iz nekdanjih ribičev nastajajo bodoče patricijske rodbine, — meščani velikega pristaniškega mesta.

Prav tiste dni je poljska vlada sklenila s francoskim kapitalom pogodbo za nove, velikopotezne investicije. Naravnost od Katovic, iz bogatih šlezkih revirjev, z najvažnejšega industrijskega ozemlja Poljske, bodo zgradili železniško progo, da po najkrajši poti veže vire poljskega bogastva s svobodnim oknom v svet, oknom, ki kaže Poljski oceanska pota. Tako bo v enem, dveh letih Gdynia spojena s samim osrčjem Poljske; nova železnica, ki bo presekala sedanje ovinke in omogočila poljskemu gospodarstvu, da se tudi prometno osvobodi od ozemlja »svobodnega mesta Gdańska«, bo otvorila v razvoju Gdynie novo poglavje. Doslej je rasla v tisočih. Poslej bo rasla v deset tisočih.

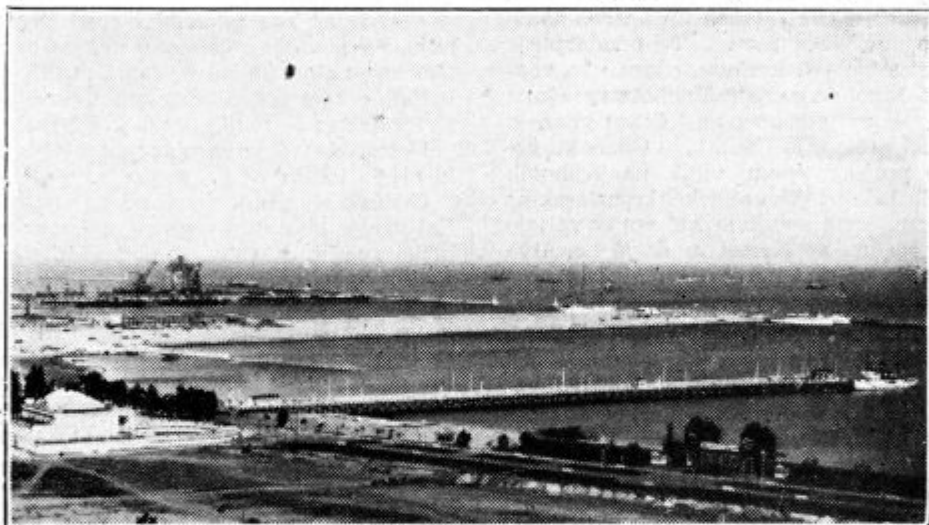
Po novem štetju biva v Gdyniji 48.000 duš. Sami Poljaki.

Če hodiš po Gdyniji, občutiš to, kar je André Maurois s svojim finim čutom za ameriške posebnosti, odkril na tleh z vsemi slabostmi mladosti zaznamovane ameriške civilizacije. Srečuješ fantom pionirstva. Narod, ki čuti v sebi vso polnost novega življenja, pošilja ob Baltik pionirje, ki krčijo tla, grade težke, masivne pristanišče

stavbe, urejajo majhne zalive in jih prilagajajo svoji misiji; brzdajo obrežno morje Baltika in ga postavljajo v službo domovine. Bolj kot po ribah vonja v Gdyniji po apnu. Cement se kopiči. Železobetonski zidovi rasejo iz tal večrajšnje pustinje. Greš malo iz mesta in že si na sipinah, kjer se mlačni veter svobodno podi po prvih pomladnih travah. Po hribih se dvigajo vile — srečni pionirji so svojim potomcem izbrali lepa gnezda! Sedaj je še vse razmetano, v nastajanju, toda čez deset, dvajset let bo po vsej verjetnosti že tesno na tem prostoru. Počasi bodo morali kvišku — v mnoga nadstropja. Zakaj rekli smo že, da cena stavbišč silno rase.

Slovanov, — In pa njo, Gdynio, čete poljske Ljubezni in Dela, se ne moreš otresti občutka: koliko tragike je v nacionalnem tekmovanju, v boju med močnejšim in slabejšim! Toda od Gdynie do Tater, do Češkoslovaške, do Rusije stoji za tem mestom narod, ki hoče živeti. Narod, ki hoče rasti. Stoji in gleda pogumno v bodočnost.

Sedli smo na parnik »Usor«, ki je začel veselo rezati valove Baltskega morja. Vozili smo se po obširnem zalivu in uživali pogled na mesto, ki si gradi bodočnost s srčno krvjo poljskega naroda; na obsežne, moderne pristaniške naprave, na vojaško luko, na polotok Hel, na vso to preprostolepo okolico, ki so jo

Pogled na pristanišče v Gdyniji.

Ko smo takole hodili po Gdyniji, so se nad morjem nakopičili oblaki. Začelo je lahno rositi. V tej zamegljeni dopoldanski osvetljavi je Gdynia imela z bližnjega hriba čisto nordijski značaj (vsaj po naših predstavah). Mogočno se je raztegnilo pristanišče po obrežju. Veliki žerjavi so se dvigali iz meglenega ozračja kakor okostnjaki davnih zaurijev. Parniki so čepeli na motnobeli vodi in spuščali v sivo ozračje črne pramene dima. Gdynia je s svojimi predeli ležala pred nami kakor zarodek nečesa, kar še le prihaja.

Pogled je nemirno iskal obrise zapadnih bregov. Tam je Nemčija. Na teh hribih se utegnejo nekega dne pojaviti težki nemški topovi. In če vidiš pred seboj ta privid, — fantom mrznje, ki vstaja iz tal, prepojenih s krvjo davnih

jeli diskretno poplavljeni Heljevi poljubi. Gledali smo mogočne poljske parnike, ki so se zasidrili v pristanu, preden odpotujejo na preoceansko plovo. Videli smo poljske križarke, ki varujejo domovino na morju. Živahno vrvenje v pristanišču, dviganje in spuščanje žerjavov, žvižganje siren, sopihanje našega parnika, ves ritem razgibanega dela se je nežno spajal z delikatnejšimi odsevi: s šumenjem brazde, ki jo je rezal naš parnik po gladini, z dolgo plastjo solčne svetlobe, ki se je lila izmed oblakov, z vedrim plahutanjem galebov. Ta vožnja je bila nemara najlepša točka v našem doživljanju poljske pokrajine. Imela je v sebi, kakor vsa močna doživetja, nekaj simbolnega.

Proti večeru smo zapustili Gdynijo. Odpeljali smo se nazaj proti Gdansk in

izstopili na njegovi velikomestni postaji. Tiste dni je bila napetost med Poljsko in svobodnim mestom izredno velika; vse kaže, da je to stanje postalo v zadnjem času vprav kronično in da spričo neprestanih berlinskih prilivov nacionalistične mržnje ne bo popustilo.

Gdańsk je krasno mesto z 220.000 prebivalci. Z velikim zanimanjem stopaš po njegovih starinskih ulicah in uživaš nekam somorno, patricijsko lepoto tega ponosnega mesta, ki se s toliko samozavestjo bori za nekake prestižne pravice nad — Poljsko republiko. V mentaliteti gdańskih Nemcev ni težko občutiti proslule pruske nadutosti, ki uživa v kljubujoči trmi. Vse, kar so mogli storiti, so storili, da bi Gdańsk imel videz absolutno nemškega mesta. To poudarjanje nemštva je toli kričavo, ošabno in vnanjeefektno, da se moraš nehote vprašati: Kaj tiči za tem hrupom? Čemu gdański Nemci pretepajo ljudi, ki v Gdańsku govorijo poljsko, čemu vidiš na njihovih starih hišah toliko »hackenkreuzlerskih« znakov, čemu z vseh strani vprav vpijejo v tujca, da so Nemci in da si nemštva ne dajo vzeti?!

Psihologija obmejnega nacionalizma je svojevrstna. Strastna nestrpnost je zmerom znak prikritega renegatstva. Ali ni tudi v meščanih lepega Gdańska kaj poljske krvi? Da, zares: čemu so tolikanj kričavi?

Gdańsk je bil dolgo časa poljsko pristanišče in še današnja Poljska je dobila v njem izvestne pravice, vendar ne tolikih, da bi se mogla z njimi zadovoljiti država z 32 milijoni prebivalstva. V Gdańsku še stojijo palače, ki so jih dali zgraditi poljski kralji in plemiči. Ponekod so morali zakriti plošče, ki kažejo poljsko preteklost in potvoriti stare grbe. Odgrni debelo vrhno plast, ki se tolikanj blešči od pruskega nemštva, pa dobiš pod patino stoletij sledove poljskega Gdańska. Bili so časi, ko Gdańsk ni bil tolikšen — manjše, ljubko mesto se je stisnilo ob obrežno hribovje in med vode, ki ga obkrožajo ter mu dajejo skoraj edinstveni položaj prirodno utrjenega mesta. Sožitje med Nemci, ki jih je tu naselila Hansa in med Poljaki, ki so skrbeli za trgovinske potrebe nekdanje kraljevine, je bilo mirno, vprav prijateljsko. Šele novodobne struje pangermanskega nacionalizma so razvnele strasti in zasejale mržnjo. Gdańsk pa v zlic temu zaman potvarja svojo preteklost in razliva žolč zaradi Poljakov. Poljska ga

obdaja tako tesno, da ne more živeti brez nje. Njegovo gospodarsko zaledje ni Vzhodna Pruska, marveč Poljska. Obsojen je na položaj Zadra v Dalmaciji. Biti mora trdnjava nemškega imperikalizma. Svoje očitne gospodarske koristi je vdinjal nacionalistični centrali v Berlinu in opravlja delo priganjača, namesto da bi bil sam svoj, nevtralen gospod ob Baltiku, ki bi širokosrčno črpal iz Poljske, kar bi le mogla dajati za njegovo bogastvo in razmah.

— Zakaj Poljaki ne skušate zlomiti nacionalističnega odpora z jačjo gospodarsko akcijo v Gdańsku? sem vprašal poljskega dijaka, ki me je spremljal po gdańskih ulicah.

— Dokler nas gdański Nemci pretepajo, če govorimo javno v svojem maternem jeziku, jih ne moremo rediti, da bi bili potem še močnejši in udarci po naših hrbtih še težji, — mi je odvrnil.

Neizprosna dejstva obmejnega trenja, ki bijejo trdo v oči!

Gdańsk se drami iz hudega naliva. Pol ure je bilo mesto vprav oblegano od nizko visečih oblakov. Zdaj se leskeče v žarkih večernega solnca; hiše so kakor oprane, strehe cerkva so postale še bolj črne; kakor da bi se bilo mesto za hip še bolj postaralo. Od zaliva in iz kanalov puhte meglice; sivino neba in vodâ lomijo škrlatnordeča barva, ki jo siplje solnce skozi tanko sito meglice. Ob takih trenutkih občutiš še globočje nego sicer dih in vonj starine.

Z novim gdańskim znancem stopava zopet po ulicah, ki so po nalivu oživele. Pri Krantorju imaš benečanski motiv, ob Dolgem mostu (An der Langen Brücke) se za hip spomniš Canala Grande, toda naslednji hip se zavedeš, kako severnjaško resnobna, težka in temačna je ta arhitektura. Stoletja stari mlin tik cerkve sv. Katarine je še ves zakopan v sen nemške Hanse; prehodi skozi stare ulice in palače imajo zaradi bližnjih prekopov in potokov večji čar nego pasaje v praškem Starem mestu. Kmalu prideva iz mesta in jo zavijeva po blatni poti na hrib, kjer se še vedno vidijo trdnjavske zidovi. S hriba se odpira širok razgled, proti morju zameglen in moten, a vendar tu in tam bleščav od solčnih odsevov v meglah, ki vstajajo iz vodovja; proti Vzhodni Pruski odprt v neskončnost, na poljsko stran omejen z nizkimi bregovi. Nad Gdańskim se vedno bolj večeri; ogromni masiv Marijine cerkve s številnimi gotskimi stolpi se re-

liefno izloča iz temne mase opranih streh. Visoki rotovski stolp označuje središče mesta. — V vsem tem je neka bolešno zamišljena, somorna nota; ali nisem že nekje videl kaj takega, nemara v snu, morda nad knjigami skandinavskih avtorjev?! Čutim samo, kakšna razlika je med obalami Sredozemja in to zamegleno baltsko pokrajino s težko grmado starega Gdańska...

Počasi se spustiva v dolino in kupujeva razglednice. Gdański goldinarji, gdańske znamke s ponosnim napisom »Freie Stadt Danzig«. Za Poljsko lahko frankiraš s poljskimi znamkami, toda treba je, da poiščeš poljski nabiralnik. Samostojnost tega mesta je nekam zapletena in nejasna; zato pa rezidira v Gdańsku, blizu mogočnega spomenika cesarja Viljema, komisar Lige narodov prof Gravina in premišlja o tej miniatu-

ni podobi evropskega nacionalnega problema. Ostavimo mu nevhaležno delo; Poljaki ne jemljejo preveč tragično niti njegovih očitnih simpatij do nemštva. Vsa ta gdańska nevtralnost z grofom Gravino vred je, kakor sem že dejal, nekam zapletena reč...

Prijeten večer v Poljskem klubu. Imenitni klubski lokali s čitalnico. Izmučeni se vzleknemo na fotelje in strmimo skozi velika okna v neizvestnost motnega gdańskega večera. Utrujeni od naporne vožnje — že druga noč brez prave postelje — stopamo pred obilno založene mize. Žganje, kajpak — pa tečni pirožki, sendviči, hladne delikatese vseh vrst. Videti je, da poljsko gostoljubje preseneča celo na vročih tleh »republike svobodnega mesta«. Na postaji nas čakajo vozovi. Še malo in vlak jame sopihati v temno noč. Smer — Varšava.

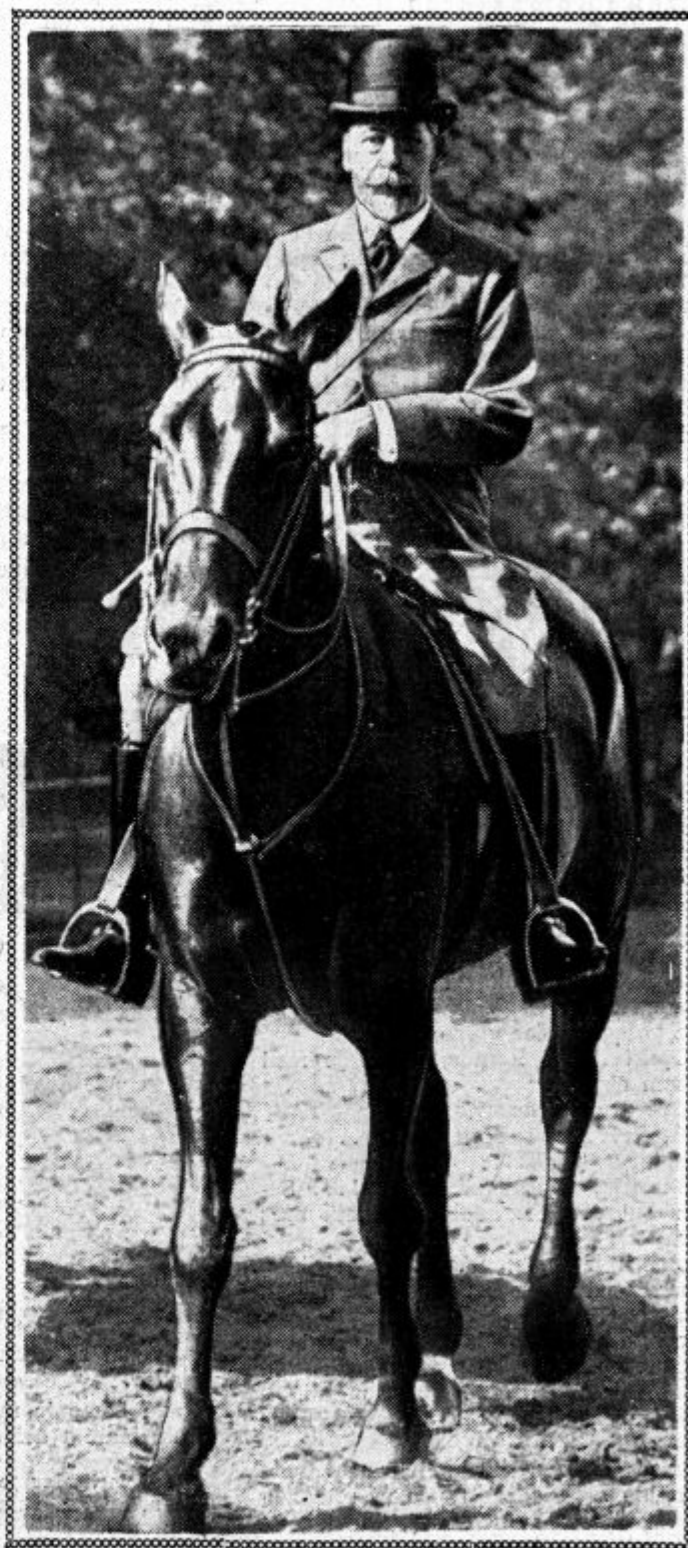
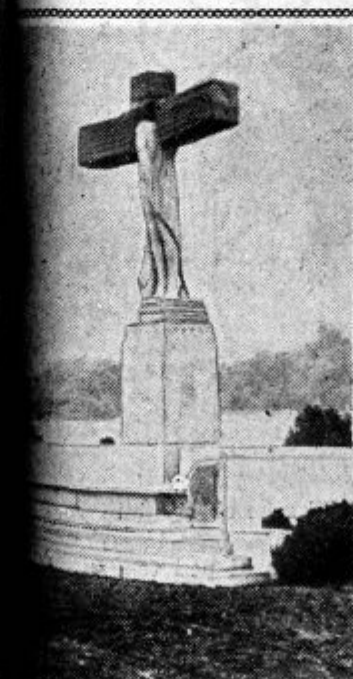
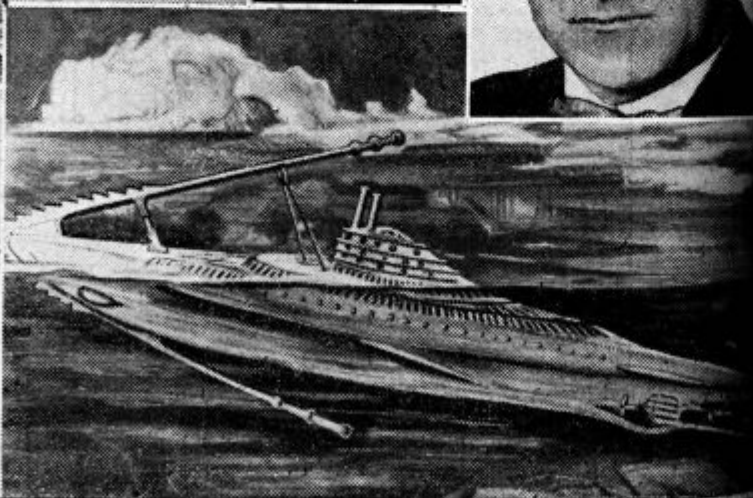
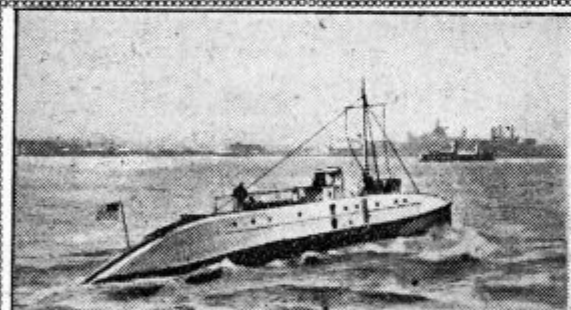
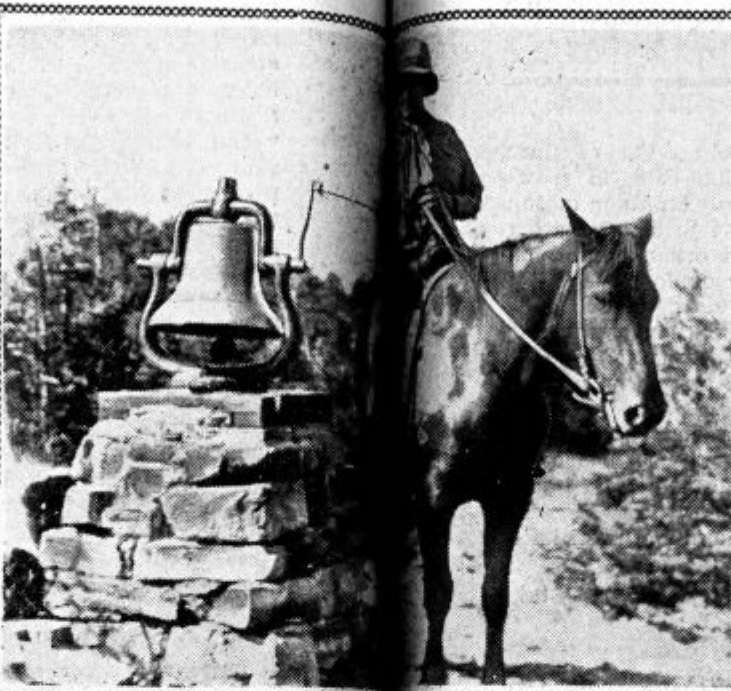
Električno kurjeno jezero

Švicarsko zdravilišče Klosters leži 1250 m nad morjem, ob jezeru, čigar planinska mrzla voda ni bila preveč vabljiva za kopalce. Zato je uprava zdravilišča upeljala električno kurjavo jezera. Stalna toplota jezera znaša zdaj 21° Celzija.

SLIKE IZ ŽIVLJENJA IN SVETA

Levo zgoraj: Prestolonaslednik Peter in njegov brat princ Tomislav v letalu. — Spodaj: Te dni je odplula Wilkinsova podmornica iz New Londona (U. S. A.) na poskusno vožnjo. (Desno spodaj: fantastična slika podmornice; levo zgoraj: resnična podmornica »Nautilus«; levo spodaj: sir Hubert Wilkins; v sredi: Jean J. Verne, vnuk slavnega Julesa Vernea. — Zgoraj v sredi: Na najvišjem vrhu Glaciar National Parka v Zedinjenih državah. — Spodaj v sredi: Spomenik žrtvam »Titanica« (potopil 15. aprila 1912) v Washingtonu. — Desno: Angleški kralj na sprehodu v Hyde Parku.

Edmond Romazières

Otok se ruši

(Nadaljevanje)

Ižko natovorjena barka poska-
kuje nalik lahkemu zamašku.
Rio Negro vali valove ko mor-
je. Dež po vsej priliki še huje
pritiska... Vendar to more biti zgolj
prevara ubogih bitij, premočenih do ko-
že, zakaj nemogoče je, da bi šel dež še
kaj bolj... Santos in Edmund sta pri-
stopila k veslom. Vsakdo se trudi in se
sklanja, čuteč smrt. Tedaj pa tedaj se
Santos vzpne in zavpije:

»Bližamo se...«

Veter rjove še močnejše. Vse je tu-
robno. Zdi se ti, kakor da čuješ tuljenje
na pomaganje iz gozda, ki pa je vendar
tako daleč. Silni vihar stresa ladijski
trup. Obleka ledeni na životu. Sicer pa
so tako na lahno oblečeni in nevihta
jih je tako iznenada zalotila...

Na Edmundov ukaz se je Adina za-
tekla med zaboje. Volovska koža, ki si
jo je potegnila čez glavo, jo ščiti.

»Otok!« kriči Santos, ki se je med
bliskom okrenil.

In že drugo opozorilo vrže:

»Pesek... Obujte si škornje...«

»Polni so vode...«

»Škornje! Obujte si škornje!... Se-
njora tudi... Ne hodite iz čolna brez
škornjev!«

Izpustil je vesla. Svojih čevljev išče.
Ta neznatna obala mu vzbuja še drugih
skrbi.

Podoba je, kakor bi barka stopala v
sorazmerno mirnejši pas. Nemara da
obalek zaklanja nekoliko pred pišem.

»Rešeni smo!« se dere Edmund, ki je
že pri Adini...

Santos maje z glavo. Nič ne zaupa.

Pređen usmeri proti produ, pregleda
noge. Pomiri se šele tedaj, ko vidi, da
so ga vsi »lušali...«

Edmund ustavi motor. Vsi se upro,
spretno naperijo veliki čoln, ki se za-
leti na čudežno sipino. Ali štirje možaki
niso nič preveč, da bi jo držali ter ovi-
rali, da jim je ne bi orkan minuto po-
zneje sunil nazaj na sredo reke...

Avgust je prinesel sidrne vrvi ven. De-
set metrov v stran moli panj iz tal. Bar-
ko čvrsto privežejo zanj. Zdaj je ne
more nobena reč več iztrgati iz njenega
zaklona.

»Orožje«, veli Santos suhoparno.

In že ima svoj vinčester⁷⁾ in svoj fa-
son ali kordec, nekako sabljo, od katere
se gozdoznik nikdar ne loči.

Kaj bi mogel s pihalnikom proti kači?

»Nekoliko hrane«, še pristavi.

Po vseh udih drgeta. Nikoli ga ni tako
zeblo.

Avgust se ozira okoli sebe ob sijajni
bliskov.

»Če bomo le mogli zakuriti pod tem
preklemanim dežjem.«

⁷⁾ Winchester je 1866. izumil puško na
več nabojev z vkladališčem. Preizkusili so
jo proti koncu vojne 1870/71 na francoski
rusko-turški vojni na turški strani.

»Ogenj prevzamem jaz,« de Santos.

Z Omarjem in ostalimi moškimi že pobira drva, kar se da oprezno, da ga ne bi kača pičila. Velika osamljena palma jim da zavetje... Ondi tako ne lije... Ogenj še vname. Navzlic gostemu dimu, ki ga v vrtincih veter podi na vse strani, njegov svetli plamen oživlja brodomlince.

Santos še ni zadovoljen:

»Zdaj pa bi bilo vedeti, kje smo.«

In izgine z redkobesednim Arabcem.

Med tem časom sta Edmund in Avgust spravila zaboj iz barke. Da bo Adina mogla vsaj sestri, če že ni možno razpeti vieseih mrežic.

Ogenj se veča. Preverjena, da je golažen brčkone zbežala pred plamenom, pobirata sedaj Moric in njegov brat vse naokrog brez skrbi dračje in nalagata na ogenj. Ko se posušita, začutita, da se jima je vrnilo življenje. Oteti so. In stoprav sedaj se zavesta nevarnosti, ki so ji pravkar ubežali.

Ko se Santos zopet pojavi, jim naznaga:

»Otočica... štiri palme ali pet... Prodovina povsod. Pesek v veletokih mi nič kaj ne ugaja...«

»Kaj pa ta nagla nevihta?« pozveduje Avgust, ki je prinesel toplejše obleke svojemu brazilskemu prijatelju.

»A despedida de chuva«, odvrne Santos, ki se ves sklanja nad zubljem. »Nisem se nadejal... Šuha doba se je zdelala ustaljena... Ampak to slovo deževja... Skoro vsako leto... Vselej se dogajajo nesreče... Videli ste... Komaj smo se utegnili zavedeti, kaj prihaja, pa je že bilo prekasno... Nevarnost je neprestano nad nami. Tega ne pozabite... Vedno preži na nas...«

Med tem ko popravlja ogenj, ponavlja:

»Despedida de chuva... Že četrtič v mojem življenju toliko da me ni... Vsi smo bili namreč blizu smrti.«

»Neumnost! Saj znamo vsi plavati«, opomni Moric površno.

Santos ga prodirno pogleda.

»Prijatelj«, mu reče, »bolje bi bilo, da nas je strela oplazila v čolnu, kakor da smo se prevrnili v to reko.«

»No, no«, mislijo drugi, »Santos pač ne mara mrzlih kopeli.«

»V eni uri bo vedro, nebo se bo svetilo od zvezd«, nadaljuje vodnik. »Zajtra bo Nazo Negro tako miren, kakor da že neseš dni ni pihal. Ste dobro pričvrstili čoln?«

V svoji nezaupnosti se hoče sam prepričati.

»De .. Vihra ga ne bo odgnala.«

Z vsemi možmi čedi tla okoli kurišča. Sicer pa je otok peščen in na njem ne poganja nerazrešna zmešnjava zelišč, kakršna pokriva deželo na planem in pod gozdom.

»Brez bojazni se smemo zlekniti. Spati bo treba... kakor hitro poneha naliv.«

Grdo vreme mine na mah, kakor je napovedal. Slovo dežja je bilo presunljivo, vendar vobče precej kratko. Sedaj pa se kaže odpočiti, vsi so izdelani od napora. Santos sam kaj hitro zaspi.

Zbudi se pred drugimi, ko je solnce že visoko. Toda z izbuljenimi očmi se obrača okrog in obupno jekne.

V istem trenutku so vsi pokonci. Kaj pa je?...

Na en sam pogled so razumeli. Pet metrov proč jih obdaja voda. Precej obsežnega otoka, na katerem so se izkrkali in ki jih je rešil nocoj, tega ni več.

Po naravnem nagibu so se stisnili drug k drugemu. Edmund drži Adino v objemu.

»Zaltava reč«, brblja Omar.

Santosova čokoladna polt je pobledela.

»Ampak kaj je prav za prav?« vpije Moric. »Pa čoln?«

»Čoln, senjor... Pogledjte tjale, kilometer daleč. Tok ga zanaša. Naplavljeno drevje ga bo ustavilo... Pa tukaj?... Po pravici sem bil snoči nezaupljiv glede tega lepega proda. Kraj, kjer stojimo, je terra cahida...«

»Odvaljena zemlja?«

»Da... Kakor po vseh dotokih Amazonke... Povodenj izpodmelje včasih otok, včasih breg... Na mestu zemlje je drugi dan sama voda.«

Za časek so vsi tiho. Strmijo v črno, bleščečo in mirno vodovje, ki je nadomestilo njih ostrov... Potem se jim oči obrnejo proti ladjici, ki se zares ustavlja med dvema drevesoma v poplavlci desnega obrežja.

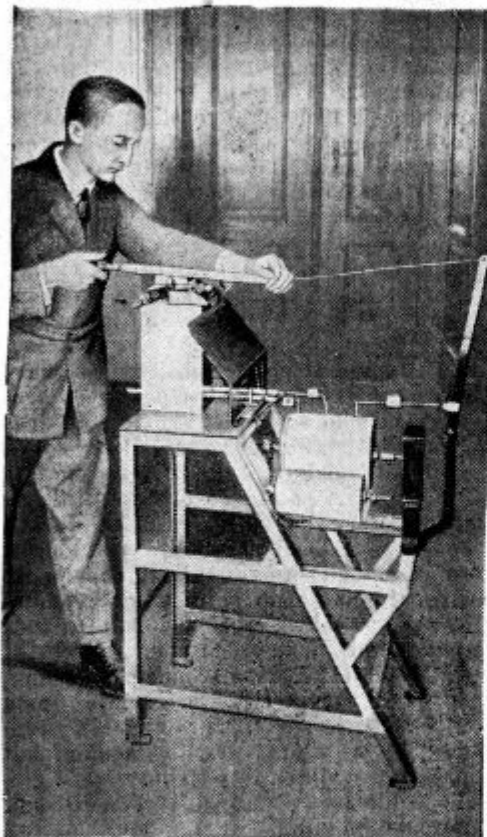
Moric klikne:

»Niti kilometer daleč ne bo plavati... V vodo skočim in vam pripeljem čolnice nazaj.«

A prej nego je vrgel svoj beli jopič na tla, ga je Santos pograbil za roko.

staviti na določenih delih črteža, zapomniti naročila in naslove. Za preizkušnjo inteligence morajo dopolnjevati posamezna pomanjkljiva besedila, pokazati kako umejo izkoristiti material, dečki posebej pa morajo še odgovoriti na nekatera tehnična vprašanja.

Šele po tej splošni preizkušnji se dožene, za kateri poklic je ta ali oni po-

Preskusni aparat za ključavničarje. Trije kazalci kažejo vse karakteristične sile, ki nastajajo pri piljenju.

sebeno sposoben. V ta namen so se konstruirali mnogi, silno duhoviti aparati. Na dvoročnem aparatu mora dokazati bodoči mehanik dobro vzajemno delovanje obeh rok. Tremometer pokaže mirnost in sigurnost roke. Mladi krojaček mora vrezati kako figuro, modistka pa dokazati smisel za lepe oblike in ročno spretnost z vezanjem pentelj. Pri kolikih otrocih, ki so hoteli postati krojači ali dekoraterji, se je že pokazala barvna slepota.

Potem so tu spef druge priprave, ki kažejo občutljivost tipa, ki igra pri mnogih obrtih zelo važno vlogo. Šivi-

lja mora na navijalni krogli posnemati zankaste kretnje pri šivanju itd. Iz tega vidimo, da je potrebna cela vrsta poskusov, preden dobi vodja jasno sliko o sposobnosti posameznikov. Če se izkaže, da nekdo ni sposoben za priljubljeni poklic, potem z nekaterimi dodatnimi poskusi navadno ni težje najti kakega drugega dela, ki se bolje ujema z značajem in sposobnostmi kandidata. Zaradi tega je tudi beseda »preizkušnja«⁴ toliko napačna, ker tukaj noben učenec ne pade. Kvečjemu se otrok izkaže nesposoben za neki določen poklic, a mesto tega tem pripravnejši za kakega drugega.

V najnovejšem času se voditelji ne zadovoljijo več zgolj z dognanjem poklicnih sposobnosti, marveč se vestno bavijo tudi s tem, kako bi nesporno dognali tudi značaj preizkušencev. Zlasti mnogo se bavi s tem vprašanjem profesor na tehniški visoki šoli v Gdanškem Henning, ki je konstruiral v ta

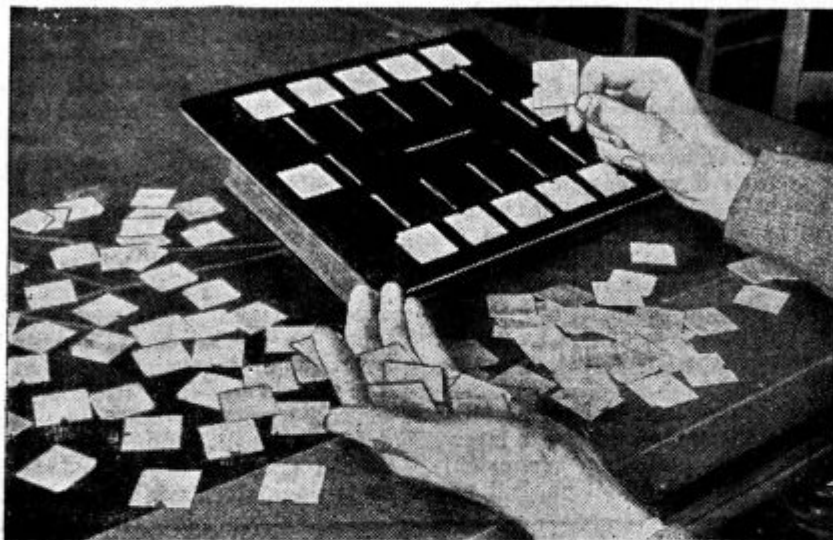

Preskus reakcijske brzine se izvrši na ta način, da morajo kandidati čim hitreje uloviti paličice, ki se spuščajo na tla. Daljina padca je mera za reakcijsko brzino

namen nekaj prav rafiniranih preizkuševalnih aparatov, ki zanesljivo odkrivajo posamezne poteze v značaju. Večinoma so to aparati, za katere sedeta hkrati dve osebi, ki skušata prekositi druga drugo. Naravno je, da vsakdo hoče biti pri takih tekmovanjih prvi in nepoštenjakovič se bo zaradi tega skušal za vsako ceno okoristiti na račun svojega druga. Skratka, skušal bo prevariti nadzorstveno osebje. Priložnost je na videz ugodna, ker vodje med tem

morata hkrati polagati kroglice na vrtečo se ploščo in sicer eden tako, da je zgoraj zelena barva, drugi pa narobe. Pri tem pa je mogoče navidezno brez kontrole obrniti tudi kroglice svojega druga v lasten prid in si na ta način pridobiti zmago. Aparat pa seveda takoj zabeleži vsako goljufijo.

Ta sistem so pozneje še znatno izpopolnili, posrečilo pa se je tudi izumiti parate, ki registrirajo: boječnost, potrpežljivost, odločnost, duševno in

Delo pri sortirni omarici. Različno oblikovane ploščice se morajo naglo vložiti v odgovarjajoče špranje sortirne priprave

zapustijo dvorano in so kandidati prepuščeni popolnoma samim sebi.

Ena teh nalog je n. pr. v tem, da se morajo različno zaznamovane karte kar moči naglo uvrstiti po posameznih predalih. Nepošteni bo pri tem pravilno registriral tudi napačno vložene karte in se bo namenoma zmotil v številu, ker po končanem delu itak lahko spet sam vzame karte iz predalov in je po njegovem mnenju nemogoča vsaka kontrola. Toda moti se. V eni polovici karte je namreč vložen košček jeklene, v drugi polovici pa medeninaste pločevine. Jeklo ima magnetične lastnosti, ki jih medenina nima, in pri vtikanju v predal sproži jeklo s svojim magnetizmom posebno števno uro, ki beleži število pravilno vloženih kart.

Neki drug aparat je dvojna ruleta: vrteča se plošča, v kateri je vrezanih nekaj lukenj. Vsak kandidat prejme avtomatično nekaj krogel, ki so na pol zelene, na pol pa rdeče pobarvane. Oba

motorično inicijativo, radovednost, domišljavost, trgovsko taktiko in še mnogo drugega.

Po vsej pravici lahko napeto pričakujemo, kakšne sadove bo še rodila moderna psihotehnika. Toda že dandanašnji je v gospodarskem življenju neprecenljive vrednosti, zlasti v današnji splošni gospodarski krizi, ko je greh zaposlovati ljudi v poklicih, kamor ne spadajo. Pravi ljudje na pravih mestih, bi moral biti ideal vsega gospodarskega in socialnega prizadevanja. In v tem stremljenju bi se morali prav povsod posluževati omenjenih učinkovitih preizkuševalnih metod.

Ibsen kot človek

Ob nedavni 25. obletnici smrti norveškega dramatika Henrika Ibsena so osvetlili ta nena- vadni pojav v svetovnem slovstvu mnogo bolj s strani osebnosti kakor z vidika slovstvene zgodovine. Ob tej priliki se je odkrilo marsikaj, kar je bilo doslej svetu neznano.

Po svoji vnanjosti je bil Ibsen vse prej nego pesnik. Tisti, ki so ga natančno poznali, pravijo, da je bil Ibsen tip filistra. Nosil je najrajši skrbno zlikan cilinder in čevlje, ki so se svetili od lošča. V zakonu je bil vzoren mož.

Ibsenova molčečnost je znana. Najrajši je govoril o vsakdanjih, praktičnih zadevah. Pripovedujejo, da je nekoč z veliko vnemo debatiral o tem, če se bolje spi na desni ali levi strani. Razpravljal pa je rad tudi o tem, kako se najbolje peče kruh in delajo čevlji. Nekoč je v družbi tvorničarja za žgane pijače natančno pripovedoval, kako se kuha slivovka.

V svojem stanovanju je imel na mizi poleg črnilnika majhno deščico z izrezljanimi medvedi, hudičkom ter psički in muckami. Bajne ni nikoli napisal vr-

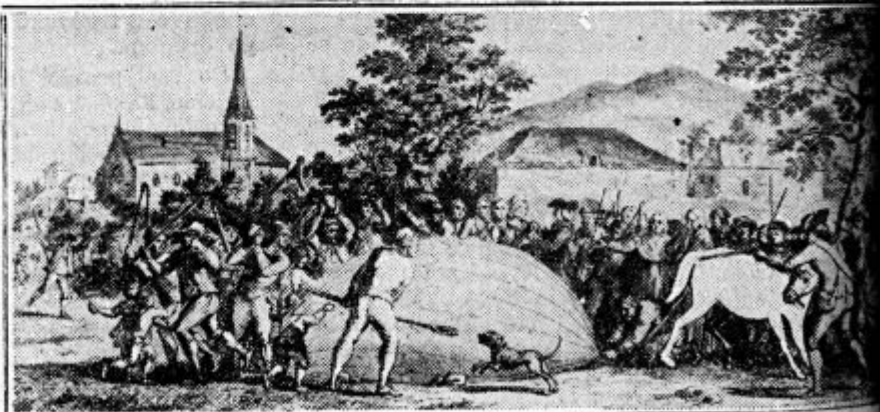
stice brez te igrače. Na vprašanje, čemu mu je potrebna ta družba, je odgovarjal, da je to njegova skrivnost.

Glede vnanjosti je bil Ibsen jako pedanten gospod. Poznavalci pravijo, da je nosil v cilindru ogledalo, kjer se je ogledoval, kadar se mu je le ponudila prilika. Vselej, kadar je bil v družbi, je potegnil iz žepa glavnik in si počesal svoje lase, »levjo grivo«, kakor so jih imenovali njegovi znanci iz strahu in spoštovanja pred pisateljem. Najbolj si je prizadeval s kodrom na sredi glave. Ta koder se je divje vzpenjal v vis in je napravljaj vtis, kakor da ga je skrivenčil obup. V resnici pa je dobil svojo »strašno« podobo le s pomočjo Ibsenove roke in glavnika, ki mu ni skoro nikoli dal miru.

Ibsenov ideal je bil selfmademan. Če se je na njegovi obleki odtrgal gumb, je takoj odšel v svojo sobo in si ga je prišil, seveda za zaprtimi vrati. Šival je torej zelo skrivnostno, a tudi s prav takšno skrbnostjo kakor je prepisoval na čisto svoje drame. Nekoč je dejal: »Ženske nikoli ne znajo zašiti gumba tako, da drži.« Toda v resnici se je dogajalo, da je Ibsenova žena ši-

RAZVOJ LETALSTVA

Prvi balon, ki je bil napolnjen z vodikom, so spustili v zrak dne 27. avgusta 1783. Ta balon je v zraku počil, padel na tla blizu Gonesse in spravil francoske vaščane v silen strah. Mnogi so z glasnim kričanjem pobegnili pred njim, meneč, da je pošast z onega sveta.

Tisti izmed kmetov, ki so bili najbolj pogumni, so se oborožili in se jeli pomikati proti nevaženemu gostu, da bi ga ugnali v kozji rog. Posebno hraber dečko se mu je nazadnje približal na streljaj, skrbno nameril svojo puško in sprožil. Zadel je pošast, ki je vidno vztrepetala; tudi nekakšno pihanje so začuli, kakor da bi njena hudobna duša uhajala skozi odprtino. Z zmagoslavnim vriščem so zdaj navalili nanjo z vseh strani, vihteč vsak svoje orožje.

vala mozeve gumbe, kadar je bila suk-
nja ali obleka v omari. Pri vsem tem

pa je pustila moža, naj živi v veri, da
je tudi v tem edinstven in brez tek-
meca.

Najprijetnejše se je počutil Ibsen med
štirimi stenami. Ceste se je že bal. Ne-
koč so dajali v Augsburgu njegov »Ros-
mersholm«. Občinstvo mu je aplavdi-
ralo in ko ni hotelo navdušenje pone-
hati, se je zaskrbljeno ozrl po gleda-
lišču in rekel: »Ali ni nevarno, da bi
se kaj udrlo?«

Smešno pedanten je bil Ibsen v svo-
jem literarnem delu. Da ni imel tajni-
ka, je znano. Vse svoje drame je napi-
sal lastnoročno in je vsako po trikrat
prepisal. Šele tretji osnutek je smatral
za končnoveljavno ustaljeno obliko de-
la. Na pisma, ki jih je prejemal po po-
šti, je lastnoročno odgovarjal, posveti-
la pa je napisal vedno z zlatim pere-
som.

O gledališču ni posebno dosti raz-
mišljal. Bil je zadovoljen s tem, da so
ljudje hodili gledat njegove drame. Z
ravnatelji gledališč je živel v najbolj-
ših odnošajih. Rad je namreč popuščal
in to jim je bilo zelo ljubo. Ko so mu
nekoč svetovali, naj črta nekaj bese-
dila v »Nori«, je rekel: »Črtam naj?
Prosim, drage volje. Da le toliko ostane,
da bo mogoče igrati.* O prevodih
svojih dram je izjavil: »Vsi prevodi so
dobri in slabi. Poglavitno je, da niso
bedasti.«

ŠLIKI IN BESEDI

lunaško so mahali po sovražniku s svojimi vilami in kosami. Koža pošasti je bila kmalu
vseh koncih in krajih raztrgana in val strupenega plina je buhnil iz nje. Ta smrad je
pognal napadalce v beg.

A nazadnje so vendarle premagali neznansko stvar. Zavlekli so jo na bližnji pašnik, jo
vezali konju za rep in ga pognali v skok. Pobesnela žival je vlekla prazni balon daleč s
in ga raztrgala na kose.

Kakor pa je bil Ibsen pedanten človek, vendar ni bil sovražen alkoholu. V letih, ko je živel na Nemškem, si ga je baje večkrat pošteno privoščil. V Monakovem so ga večkrat videli, kako se je zadovoljno majal proti domu. V kavarni »Maksimilijan«, kamor je zahajal dnevno, je redno popil več šilc konjaka. Pri ženskih sufražetkah so bila ta šilca v posebni čišli in so jih shranjevale v spomin.

Malo je znano, da bi Ibsenove drame kdaj izzivale salve smeha. In vendar se je tudi to zgodilo. Bilo je tedaj, ko so v New Yorku, v Irving Placa gledališču igrali »Gospo z morja«. To je bilo 1906. Naključje je hotelo, da se je drama igrala v nemščini. Tega jezika pa so bili večji le nekateri med občinstvom. Predstavljal so jo tako slabo, da se je občinstvo krohotalo. Vsi newyorški listi so poročali, da se je občinstvo »nasmejalo do solz«.

Ibsen je oblikoval svoje junake po življenju. Zato je bila vsaka premiera Ibsenovih del dogodek za literarno občinstvo v Kristijaniji (Oslo). Vse je ugibalo, kdo tiči za to in to osebo. Ko se je nekdo na ta način spoznal v »Stebrih družbe« neki Ibsenov prijatelj, se je tako razhudil, da ni nikdar več pogledal pesnika in ga niti pozdravljaj. Bil se je pa usodno zmotil. V resnici ni mislil Ibsen, ko je pisal dramo, njega, ampak neko drugo osebo, ki je bila tudi čisto blizu njegovega krogu.

Doma pri kosilu in večerji je bil Ibsen zelo redkobeseden. Včasih ni dal od sebe niti enega samega glasu. Žena je nosila jed na mizo, Ibsen je pospravil, kolikor se mu je videlo potrebno, da se je nasitil, in vse, kar je storil med jedjo, je bilo to, da je tu in tam potegnil iz žepa beležnico, zapisal vanjo zdaj besedo, potem stavek, končno pa vstal in se oddaljil prav tako molčeč, kakor je bil prisedel k mizi.

V mladih letih, ko je bil še lekarnarski pomočnik, se je pripeljal iz Bergena v Oslo. Medpotoma se je ustavil v neki kmečki hiši. Spal je v čumnati za služkinjo. Dvajset let pozneje, ko je bil že slaven pisatelj, je potrkal na njegova vrata mlad mož. Ibsen mu je sam odprl. Došlo je vprašal:

— Ali ste vi Henrik Ibsen?

— Da, kaj pa želite?

— Jaz sem vaš nezakonski sin, je dejal mladenič in skušal Ibsenu osvežiti

spomin na tisto noč, ki jo je bil preupal med Bergenom in Osloom. Ibsen seveda ni dal fantu mnogo vere. Premeril ga je od glave do nog in rekel:

— Vi da bi bili moj nezakonski sin? Tukaj imate. Pojdite!

Stisnil mu je v roko pet kron in se odstranil, ne da bi rekel svojemu »nezakonskemu sinu« poslednji zbogom.

Ibsenova dela so bila do svetovne vojne drame, ki so jih vsi čitali in gledali z veliko spoštljivostjo. Tradicija je v tem pogledu storila več nego stori običajno. Po vojni pa je vrednost Ibsena kot umetnika padla. Smatrajo ga za preveč shematičnega pisatelja, ki je iskal učinke in jih dosegal ne toliko z neposredno mogočnim instinktom kakor z iskanimi efekti in z dobro premišljeno tehniko, ki jo je imel v mezinu. Povojna doba je Ibsenove junake premagala in rešila probleme, s katerimi se je Ibsen tako pereče ukvarjal, z enim mahom. Tudi Ibsen je zatoni v pozabljenje — da ga reši nov čas in nov režiser, kadar se bo zgodovina ponovila.

Ibsenov grob je na malem pokopališču, v središču mesta ne daleč gledališča, kjer so bile premiere njegovih dram.

Na grobu je videti samo debelo ploščo iz črnega marmorja. Na njej se blešči samo napis »Henrik Ibsen«. Poleg Ibsena je pokopana tudi njegova žena in pri grobu je klopica, ki nudi popotniku priliko, da se ob grobu ustavi in zamisli v življenje moža, čigar zemski ostanki počivajo pod rušo. Prostor okoli groba je ograjen z železnimi palicami, ki so na vrhu nazobčane. Nehote se človeku vsiljuje misel, da Ibsen tudi po smrti odvrča od sebe ljudi, kakor je to delal za svojega življenja.

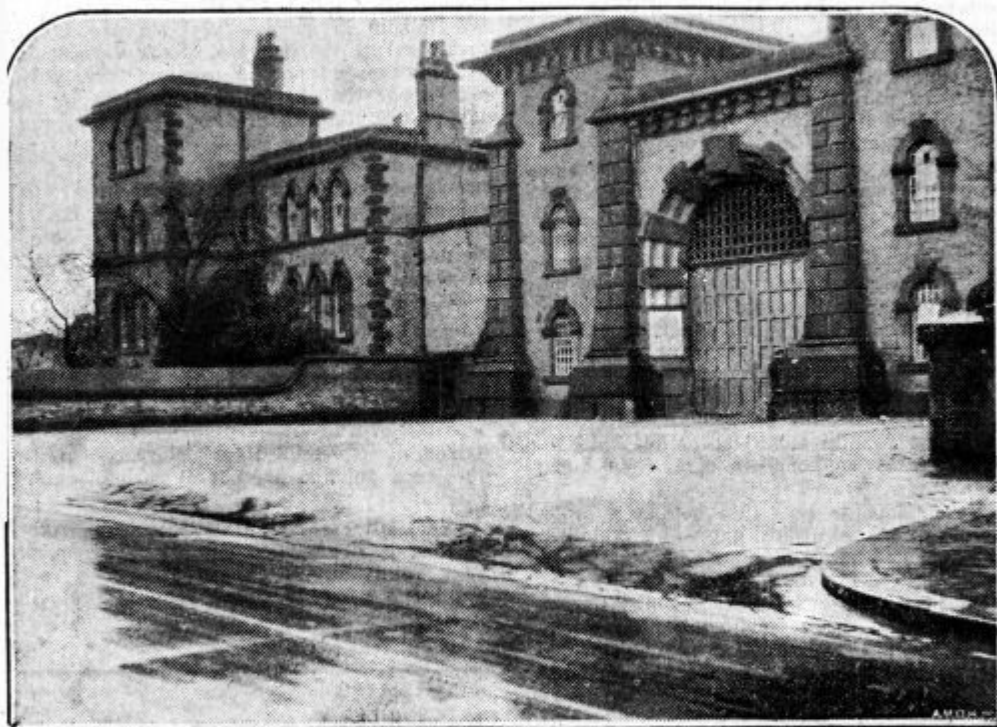
Pontifikalne barve

Po dogovoru med Vatikanom in italijansko vlado so papeška poslopja okrasili s skupki zastav, ki družijo barve Svete stolice s kraljevimi. Papeški prapor ni bil vedno rumen in bel. V početku je bil rdeč — rimska barva — in zolt — barva Svete stolice — s podobo svetega Petra in Pavla. Ko so se 1808 papeževi vojaki pripojili francoski vojski, je hotel Pij VII. odlikovati tiste, ki so se izkazali s svojo zvestobo, in jim zato 13. marca velel vzeti za odznak rumeno in belo barvo, ki sta se ohranili do naših dni.

V jetnišnici Wandsworth

Clovek bi dejal, da so zapori po vsem svetu enaki: samotni in mračni, da moraš kar nehote pospešiti korake, kadar te pot slučajno zanese mimo teh žalostnih zidov. In vendar imajo jetnišnice v vsaki deželi drugačno obeležje, neki čisto individualen značaj, ki je neizčrpen v svojih zanimivostih. Dopisnik ženevskega lista »La Tribune de Genève« Troloux, ki je pred kratkim v družbi ženevskega odvetnika Henrija Martina obiskal londonsko jetnišnico v Wandsworthu, je objavil naslednji

Tri ure smo nepretrgoma hodili skozi velikanske zamrežene galerije, po katerih je v štirih nadstropjih razvrščenih 1200 celic. Ureditev je morda nekoliko starinska, toda praktična. V vsaki celici je slamnjača na nizkem pogradu, blazina, dve rjuhi iz močnega, grobega platna in štiri odeje. Ležišče je podnevi pripeto ob steni in se spusti samo ponoči. V kotu stoji vrč vode in vedro. Majhna polica, mizica in klop spopolnjujejo skromno opravo celice, ki jo zvečer razsvetljuje v stenski hiši pritrjena, zastrta plinova luč.

Vhod v jetnišnico

opis življenja v tej največji angleški kaznišnici.

Jetnišnica v Wandsworthu je cel svet zase. Ze iz »busa« sva uzrla v daljavi mračna poslopja, razvrščena v obliki zvezde. Vstopila sva skozi vrata v monumentalnem portalu, ki napravlja vtis, kakor da bi prišel v močno utrjen grad. Paznik je pregledal najino dovoljenje in naju vpisal v kontrolni seznam.

Stopila sva skozi težka železna vrata, kjer naju je sprejel eden izmed glavnih paznikov, ki se poznajo po zlatih našivih na ploščatih čepicah in pa tolmač, ki naju je spremljal skozi labirint zaporov.

V sosednjih poslopih so nameščene delavnice za različne obrtnije. Tod so zaposleni jetniki kot čevljarji, vrvarji, ključavničarji, ščetkarji, tesarji itd.

Noben paznik ni oborožen. Toda v primeru, da pride do upora, temeljito zapoje bič, zakaj telesne kazni so na Angleškem še vedno v veljavi. Kaznovanje se izvrši na star, dobro preizkušen način. Upornega kaznjenca naslonijo na posebno pokončno ogrodje, na katero ga vpno v zapestju in pri komolcih z močnimi usnjatimi zapestnicami. Nato se začne bičanje. Število udarcev določi zdravnik. Nato odpeljejo jetnika nazaj v celico ali pa v bolnico. Včasih so

uporabljali za posebno hude pregreške zmačka z deveterimi repic; bič, ki je trgala s telesa meso in kožo. 50 udarcev je zadoščalo, da je podlegel tudi najbolj žilav človek...

Prišla je ura kosila. Po galerijah so se zbrali jetniki, vsi v temnosivem odelu, čakajoč na pragih svojih celic, da jim razdele obed. Postrežejo jim sojetniki, določeni za tisti dan. To pot je dobil vsak v skledici, ki je predeljena na več ponvic: fižol z omako, v kateri sta plavala dva velika kosa slanine, štiri krompirje in velik kos lepega belega kruha. Mislim, da bi se marsikak londonski brezposelnež obližnil nad takim kosilom. Vsak dan dobivajo kaznjenci tudi čaj ali čokolado, močnatno jed in meso.

Kuhinje so vsekoli moderne. Kuha in peče se samo na paro. Mesarija bi lahko služila za vzor vsem sličnim obratom. Delajo pa povsod sami jetniki, le nadzorniki so »navadni civilisti«.

Dnevni red za kaznjence je zelo pester: Ob pol sedmih budnica in umivanje. Nato zajtrk in molitev. Ob osmih se začne delo, ki traja do opoldne, ko so na programu skupne telovadne vaje in sprehod po vseh treh dvoriščih jetnišnice. Pet minut pred poldruho uro se spet začne delo, ki traja do pol šestih. Nato je šola, petje in kopanje. Od šestih do sedmih je ura premišljevanja, potem pa do osmih zvečer spet delo. Odmor imajo jetniki le od osmih do pol desetih, ko ugasnejo luči in mora vse k počitku.

Pobegi iz zapotov so v Wandsworthu zelo redki. Pobegniti pa bi bilo tudi težko, zakaj vsi pazniki stanujejo po majhnih hišicah, ki so enakomerno razvrščene zunaj obzidja.

V jetnišnici je seve tudi bolnica s protestantsko in katoliško kapelo. V katoliški kapelici sta desno od altarja, ki je ves izrezljan iz lesa, dva klečalnika, obrnjena k steni in zakrita z velikim rdečim zastorom. To sta mesti za na smrt obsojenega zločinca in njegovega paznika. Spremljevalec nama je pojasnil, da se uprava jetnišnice strogo drži pravila, da jetniki ne smejo videti obsojenih nesrečnežev.

Iz katoliške kapele smo prišli čez dvorišče v prostore za sprejemanje. Tukaj je bila baš petdesetorica novih klientov, ki so jih nabrali po londonski okolici. V železnih kletkah so čakali, da opravijo uradniki formalnosti imatrikulacije. V nekaj minutah je bilo vse opravljeno. Odvedli so jih pod prhe in jih vtaknili v jetniške mondure. Odslej niso več ljudje, marveč samo še številke, razdeljene po različnih celicah.

Glavni paznik in kaplan sta naju odvedla nato v celico, kjer prebijejo na smrt obsojeni zločinci poslednje dneve. Neka tesnoba objame človeka ob pogledu na ta žalostni prostor, ki ga razsvetljuje le troje majhnih okenc. V sredini stoji železna postelja, pregrnjena z živobarvno odejo. Nad posteljo visi slika Križanega. Miza in dva stola, na-

menjena za oba paznika, ki čuvata obsojenca, ter velika peč je vsa oprava tega žalostnega prostora. Kadar stopi obsojenec vanj, ve, da mu je živeti samo še tri nedelje. Tako namreč predpisuje angleška justica. Nesrečnež tukaj lahko zahteva vse, kar hoče, razen svobode, ki mu je ne more vrniti nobena sila na svetu, čim je enkrat prestopil prag »Kristove celice«.

Petnajsti dan zjutraj pridejo v celico guverner, sodnik wandsworthskega okrožja, zdravnik in protestantski ali katoliški duhovnik. Obsojencu še enkrat prečitajo obsodbo, nato mu pa londonski rabelj povezne čez glavo črno naglavnico in mu zveže roke. Usodna minuta je odbila.

Nasproti celice so že odprta dvojna vrata eksekucijske sobane. Vislice so pripravljene. Dolžina in močnost vrvi sta preudarno prikrojeni za vse primere. »Skok v večnost« je odmerjen na pet do osem metrov, kolikor je pač tisti, ki ga obešajo, velik in težak. V trenutku, ko prestopi obsojenec prag te sobane, mu vrže rabelj zanko okrog vratu; še dva koraka in »londonski gospod« premakne neki vzvod kakor kretničar na železniški prog. Obsojencu se izmaknejo tla pod nogami in smrtni skok v globino je storjen. Zdravnik uradno razglasi smrt in sname truplo.

»Vse je prav naglo končano,« nama je zatrjeval guverner jetnišnice, kolonel Rich. »Komaj do tri lahko naštejete po prestopku praga, pa je izvršeno. Boljše je ko giljotina.«

»Toda grozno in okrutno se mi zdi,« je pripomnil odvetnik Henri Martin, »da se obsojencu petnajst dni poprej naznani usmrtitev.«

»Verjemite mi, da ni tako grozno, kakor se zdi,« je flegmatično odvrnil guverner, ki je v vojni doživel še vse strašnejše reči. Energično nama je stisnil roko in posloville smo se.

Francoski roman

Ford Madox Ford je nedavno napisal debelo študijo *The English Novel* (Angleški roman) in po njegovem zgledu je pripovednik Pierre Mille za isto založbo pripravil slično delo o francoskem romanu. Sedaj je to knjigo Firmin-Didot objavil tudi v francoščini. Vzor in zgled pristnega francoskega romana bo vselej *La Princesse de Clèves*, torej dušeslovni roman. Ali to nagnjenje za analizo poteka iz vpliva spovedi, kakršna je v navadi v deželi izrazito katoliške vzgoje? To je čisto nova razlaga za introspektivne težnje, očitne pri številnih francoskih moralistih, ki ne najdejo zlepa resnih tekmecev. P. Mille kaže povsod neodvisnost in umerjenost v presojanju dejstev.

Karikatura

Dva nova ministrska predsednika

Poljski ministrski predsednik Prystor

Belgijski ministrski predsednik Renkin

Finsko ruska napetost

Finski predsednik Svinhufoud

Ruski diktator Stalin

Chenet: »Zaprto prehode« (z razstave francoskih humoristov v Parizu)

MIZICA, POGRNISE!

Tedenski jedilni list

Ponedeljek, obed: praška juha, gnjatni štrukelj, solata, jagode. **Večerja**: goveji golaž z makaroni.

Torek, obed: na goveji juhi jajčna kaša, z mesom kolerabice, ocvrt krompir, palačinke z marmelado. **Večerja**: grahov rižot.

Sreda, obed: francoska ali zelenjavna juha, goveja rulata, garnirana s svežim graham, jagode. **Večerja**: rezančna pasta z gnjatjo, solata.

Četrtek, obed: na goveji juhi ječmenček, z mesom mlado dušeno korenje, špinača, krompirjev piré, črešnjev kompot. **Večerja**: jajčni fancelj, solata.

Petek, obed: grahova juha z ocvrtimi žemljevim rezinami, špinačni kipnik, črešnjevi cmoki. **Večerja**: pečene ribe in solata ali sirove culice in solata.

Sobota, obed: na goveji juhi zdrobkovi cmoki, govedina garnirana z dušeno mlado čebulo, pesno solato in praženim krompirjem. **Večerja**: faširani zrezki, solata.

Nedelja, obed: na juhi riž z graham, pečena piška, garnirana z graham in novim pečenim krompirjem, solata, črešnjev kuh. **Večerja**: nadevane kolerabe, ledenka s trdimi jajci.

KUHINJSKI RECEPTI

(Količina računana za 4—5 oseb)

Gnjatni štrukelj. Na deski naredim vlečeno testo iz 30 dkg presejane moke, enega jajca, par kapljic olja in slane mlačne vode. Dobro ugnetenega pustim počivati pod poveznjeno skledo eno uro. Za nadev vzamem 2 decilitra kisle smetane, primešam dva rumenjaka, 25 dkg zmlete gnjati ali prekajane svinjine in sneg dveh beljakov. Testo razvaljam in raztegnem (robave obrežem) in pokapljam z raztopljenim presnim maslom, namažem z nadevom. zavijem skupaj in spečem v dobro namazani kozici.

Grahov rižot. $\frac{1}{2}$ l zelenega, izluščenega graha dušim v kozici z vodo, kepico presnega masla in eno žlico drobno zrezane čebule in petršilja. Ko je grah mehak, dodam po dve pesti riža na osebo, osolim in zalijem s čisto juho, ki je v ta namen prihranim od opoldne ali pa, če nimam juhe, s slanim kropom, v katerem kuham jušne zelenjave. Ko je riž napol kuhan, dodam v zadnjem primeru še 4 dkg presnega masla. Ko je riž gotov, ga dam na gorak krožnik, potresem s parmezanom in takoj serviram.

Črešnjevi cmoki. V skledi vmešam pol litra moke s tremi rumenjaki in 3 dkg raztopljenega presnega masla. Med to primešam $1\frac{1}{2}$ grama kvasa, vsuhanega v enem decilitru mlačnega mleka in ravno toliko moke. Osolim nekoliko in po potrebi dolijem še toliko mlačnega mleka, da naredim mehko testo. Stepem ga dobro s kuhalnico. Nazadnje primešam sneg iz treh beljakov, postavim testo na gorko, da vzide. Ko se to zgodi, zajemam z žlico testo in zavijem vanj 3 od koščic ločene sveže črešnje. Take cmocke polagam na desko, pokrito s prtičem in pomokano ter pustim, da ponovno vzhajajo. Nato jih na maslu ali masti ocvrem in potresem s sladkorjem.

Črešnjev kuh. V skledi vmešam 5 rumenjakov in 10 dkg sladkorja, k temu primešam dobro zrezane limonine in oranžne lupinice. Ko naraste, primešam trd sneg iz 5 beljakov in 8 dkg finih drobtin. Zmes vložim v dobro namazan tortni model, povrhu pa položim drugo poleg druge približno četrt kilograma, velikih sočnih, celih črešenj. Med peko se potope v testo. Ko je kuh pečen, ga zvrnem na krožnik in potresem s sladkorjem.

Nadevane kolerabe. Za vsako osebo vzamem dve srednje debeli kolerabi, obrežem vse liste in pri srčku odrežem pokrov. Kolerabe olupim, previdno izdolbem in skuham s pokrovki vred v slanim kropu skoro do mehkega. Odcedim jih in napolnim izdolbine z nadevom: Nadev pripravim iz 12 dkg telečje pečenke ali piščančevega droba in mesa. To drobno sesekljam ali zmeljem, na presnem maslu ali masti prepražim z drobno zrezano čebulo in petršiljem. Zraven primešam tudi dve žlici napol kuhanega odcejenega riža. Ko izdolbine napolnim, pokrijem kolerabe s pokrovčki, postavim jih v kozico, drugo ob drugi, dam zraven košček presnega masla, zalijem nekoliko z juho, nato pa pokrito dušim do mehkega.

Žemljevi krapki z gnjatjo za juho. Od navadnih dan starih žemelj, katerim obribam skorjo, narežem tanke rezine tako, da se na enem kraju držita po dve in dve skupaj. Vmes denem pol žličke drobno sesekljane ali zmlete gnjati, stisnem skupaj, povaljam v jajcu in drobtinah ter ocvrem. Pred serviranjem vložim v vrelo, precejeno govejo juho in dam takoj na mizo. Namesto z gnjatjo napolnim rezine lahko tudi z možgani.

U—a.

žene. Povprečna Francozinja ni že v mladih letih samostojna in relativno prosta kakor n. pr. Skandinavka ali Nemka in ne nosi polne odgovornosti za svoje početje. Vzgajajo jo v družini in jo v 80 % primerov omožijo čisto v starem slogu njenih staršev. Ona se ne protivi! Poznavalci življenja vedo, da ne gre skoro nikoli sama iz hiše s prijateljicami enakih let, s prijatelji v gledališče, na koncert ali v družbo. Tudi na izlete ne hodi in le izjemoma goji kakšen sport. Presenetljivo, toda statistično dognano dejstvo je, da je le malo Francozinj večjih plavalnja, da Francozinja le v najredkejših primerih zahaja v telovadnico, da goji ritmično in zdravilno gimnastiko. Tudi v pogledu turisticke in zimskega sporta je Francozinja neuvedeno in neizvezbano bitje.

Moderni, prosti ženski drugega sveta, ki ljubi sport, se vidi Francozinja s svojimi nezdravimi visokopetnimi čevljički, s svojim negovanim obrazom in le malo streniranim životom — s svojim skromnim razumevanjem za vse, kar diši po naravi, naravnost uganka. To občutijo zlasti Slovanke in Germanke, ki so se sprostile pred galsko Latinko. Toda vse v življenju se nam domesti. Če se Francozinja manj zanima za naravo, za sport in za veliko, svobodno življenje, pa ji je tembolj pri srcu vse, kar se nanaša na čisto ženstvenost. V družabnem življenju, ki mu posveča mnogo svojega časa, doseže takšno opiljenost in nežnost, da se more v tem pogledu z njo komaj meriti katera druga ženska na svetu. Večinoma je tudi izborna gospodinja, ki se ume na ročna dela in na male izdelke umetne obrti. Mnogo pozornosti posveča tudi lastni toaleti, svoji čedni vnanjosti. V tem pogledu dosega s čudovito spretnostjo in velikim okusom največje učinke. Poleg tega je Francozinja po večini vzorna mati, čeprav ji manjka naš občutek za svežo moderno otroško sobo. V tem pogledu so na Francoskem doma mleko, mlečne jedi in otroške moke, s katerimi pitajo Francozinje svoje deco do prvega leta.

Vse to pa izvira iz dejstva, da sta v Franciji tako mogočna činitelja katolicizem in provinca. Poleg Pariza so velika mesta Lyon, Dijon, Marseille, Lille, Rouen in druga velikanskega pomena. življenje v provinci in občutki, ki jih daje provinca, sta v Franciji soodločilna in sotvorca tako zvanega narodnega značaja. Tudi to pripomore k temu, da so razmere takšne kakor so. Provinca ni v splošnem tako svobodnopotepna kakor vlemesto. Tam so doma strožji razredni predsodki, tam sta oba spola strožje ločena. Ženski se nudi manj prilike za svobodno kretanje; žena pa je še celo v vsakem pogledu podrejena možu. In pametna Francozinja se temu nič ne upira. Cemu tudi? Če je na posetnici natisnjeno ime njenega moža, se čuti dovolj močno, da izhaja tudi brez volilne pravice in brez polnomočij, ki jih daje zakon. Nista zaman

nastali baš v Franciji znani krilatici: »Cherchez la femme« in: »Ce que femme veut, Dieu le veut!« — Dr. Lotte St—ch.

—

anekdote

Shawov avtomobil

Bernard Shaw je govoril na shodu v West-Endu. Razvijal je svojo priljubljeno snov: potrebni boj proti londonskim breznicam.

»Razkošni avtomobili,« je dejal, »smejo pod našo vladavino ovirati prehod sadjarskim in zelenjadarskim vozem... Kako se more dovoljevati tolikšna potrata, dokler imamo v prestolnici še katero slabo stanovanje?«

Potem je pa povzdignil glas, rekoč:

»Vprav ta čas stoji tukaj pred vrati nagizden avtomobil! Še eno besedico, prej ko se zaženete nadenj in ga razbijete: moj je!«

Haendel in tenorist

Pred 200 leti je bil veliki nemški glasbenik Haendel nekaj časa ravnatelj londonske opere. Izredno je bil nadarjen za harpo, na katero je brenkal v orkestru. Dokler je igral, je bila pozornost občinstva obrnjena proti njegovemu glasbilu in ljudje se niso dosti zmenili za dogodke na odru. Pevcem je bilo to jako neugodno in so očitno kazali svojo nejevoljo. Zlasti neki italijanski tenor se ni mogel brzdati. Neki večer se mu je zdelo, da ga je Haendel osobito zatemnil. Pristopil je k mojstru in mu dejal:

»Gospod direktor, ako me še kedaj zasenčite s svojim sviranjem, bom skočil z odra v orkester in vas pripravil do molčanja.«

»Prav dobro«, se je nasmejal Haendel, »misel ni slaba. Samo poprej me za časa opozorite, da bom mogel obvestiti dnevnike. Prepričan sem, da boste s skokom na harpo dosti več denarja zaslužili kakor s svojim petjem.«

Kakor v gozd...

Neki deček je stopil v pekarno in zahteval hlebec kruha za dva dinarja. Trгоvec mu je dal hlebec, ki se je pa zdel dečku premajhen. To je tudi omenil trгоvcu. Ta se je zasmejal in dejal:

»Nič za to, ti vsaj ne bo treba tako težko nositi!«

»Prav imate,« je rekel deček, in položil na mizo dinar in pol. Ko je hotel zapreti vrata za seboj, ga je trгоvec poklical:

»Ti, deček! Pol dinarja si mi dal premalo!«

»Nič za to,« je zaklical deček, »vam vsaj ne bo treba toliko šteti!«

HUMOR V SLIKAH

Moderne pravljice za otroke.
Čarovnica jaha na sesalniku za prah.

»Gospod Karlinčič, vaš mali vam je vsak dan bolj podoben!«
»Kaj pa je spet naredil?«

Praktična lajna

»Verujte mi, da imam vsega Goetheja v glavi!«
»Grom in strela! Katerega pa? V dveh zvezkih, v štirih zvezkih ali morda luksuzno izdajo s slikami?«

Pri vedeževalki
»Še nekaj, gospod! Bojte se neke plavolaske!«
»Prepozno! Včeraj sem se poročil z njo!«

Zobni zdravnik: »Ljubi me, ne ljubi me, ljubi me...«